

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Заштита права припадника националних мањина
у уставном систему Републике Србије**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. др Маја Настић

Студент :

Душан Дивљаковић

Број индекса:

М 39/17- О

Ниш, 2018

Садржај

УВОД.....	1
I ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ ТЕРМИНА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА.....	4
II ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА- МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ АСПЕКТ	8
2.1. Повеља Организације уједињених нација.....	9
2.2. Универзална декларација о људским правима.....	10
2.3. Међународни пакт о политичким и грађанским правима.....	11
2.4. Декларација о правима лица која припадају националним или етничким, верским и језичким мањинама.....	12
2.5. Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода.....	13
2.6. Европска повеља о регионалним и мањинским језицима.....	14
2.7. Оквирна конвенција за заштиту националних мањина.....	15
III ПРАВНИ АКТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ КОЈИ РЕГУЛИШУ ПОЛОЖАЈ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА.....	17
3.1. Устав као гарант права припадника националних мањина.....	17
3.2. Закон о заштити права и слобода националних мањина.....	19
3.3. Закон о службеној употреби језика и писама.....	21
3.4. Закон о националним саветима националних мањина.....	22
3.5. Закон о локалној самоуправи.....	23
IV ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА – ПРАКСА УСТАВНОГ СУДА СРБИЈЕ.....	24
4.1. Уставни суд Србије као самосталан и независан орган.....	25
4.2. Уставна жалба као правно средство за заштиту права националних мањина.....	27
4.2.1. Анализа предмета у поступку по уставној жалби.....	30

4.3. Одлучивање Уставног суда у поступку нормативне контроле	36
V ПОСЕБНИ ОРГАНИ КОЈИ ШТИТЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	40
5.1. Заштитник грађана	40
5.2. Повереник за заштиту равноправности	42
5.3. Канцеларија за људска и мањинска права	45
VI ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА	47
6.1. Одлука у предмету Ахмет Каменица и други против Србије, представка број 4159/15, донета 27. октобра 2016. године	48
ЗАКЉУЧАК	50
Списак коришћене литературе:	52
Сажетак	56
Биографија студента	59

УВОД

Република Србија представља грађанску и демократску државу у којој се сви њени грађани третирају равноправно, без обзира на нацију, веру, језик, културу или било који други сегмент живота који их одређује. Она такође представља једну мултинационалну државу, у којој живи и своја права остварује велики број припадника националних мањина. Из наведеног произилази чињеница да сви грађани Републике Србије, укључујући и припаднике националних мањина, имају једнака права и правни положај, и да нико не може бити дискриминисан ни у једној сфери живота због своје различитости и посебности.

Поред права загарантованих свим грађанима Републике Србије, припадници националних мањина уживају и посебна права, чија је сврха да се додатно оснажи и осигура њихов положај и да се спрече негативне појаве са којима припадници националних мањина могу да се сусретну, где је у првом плану реч о асимилацији, односно утапању у већинску културу.

У овом раду биће представљен правни положај припадника националних мањина и њихова заштита у уставном поретку Републике Србије. Заштита права припадника националних мањина у Републици Србији гарантована је Уставом и низом закона, који се на директан и индиректан начин баве овим питањем. У Републици Србији постоји самосталан и независан државни орган који штити уставност и законитост и људска и мањинска права и слободе – Уставни суд. Главни фокус у раду биће управо на анализи правних аката везаних за област заштите права припадника националних мањина и случајева који су се водили пред Уставним судом због повреде тих права. Такође ће пажња бити посвећена и посебним органима заштите мањинских права у Републици Србији и значају међународних уговора и конвенција у области заштите права националних мањина.

Припадници националних мањина у Републици Србији имају са једне стране индивидуална права, која су сваком појединцу посебно загарантована, док са друге стране поседују и колективна права, која се остварују у интеракцији са другима.

Циљ рада је да се на систематичан начин представи законска регулатива у области заштите права припадника националних мањина, која је од посебног значаја и за одлуке Уставног суда у предметима везаним за ову област, а затим да се изврши анализа рада Уставног суда у тим предметима, утврде принципи и начела којима се водио у тим случајевима и укаже на евентуалне недоследности у пресудама.

Значај рада лежи у чињеници да се њиме детаљно анализира материја везана за врло осетљиво питање, какво је заштита права припадника националних мањина, и што се указивањем на недоследности у пракси Уставног суда у овој области, може конструктивније приступити решавању предмета у будућности.

У првом делу рада ће бити речи о појму и дефиницији националне мањине. Будући да не постоји општеприхваћена дефиниција, биће представљене и анализирани дефиниције које се сматрају најобухватнијим.

Затим ће бити речи о међународноправном аспекту заштите права националних мањина, где ће бити анализирани документи међународног права који се тичу ове области. Европска повеља о регионалним и мањинским језицима и Оквирна конвенција за заштиту националних мањина су од посебног значаја, будући да им је фокус у потпуности усмерен на област заштите права националних мањина.

У наставку ће бити обрађени правни акти у Републици Србији, који штите положај припадника националних мањина. Реч је о Уставу Републике Србије и низу закона значајних за ову област.

Након тога пажња ће бити усмерена на органе који штите мањинска права у Републици Србији, где ће тежиште бити на Уставном суду и случајевима који су се пред њим водили.

Предмет анализе биће и посебни органи заштите мањинских права, попут Заштитника грађана и Повереника за заштиту равноправности.

Од велике важности за заштиту права припадника националних мањина је и Европски суд за људска права, чије ингеренције је Република Србија прихватила ратификацијом Конвенције за заштиту људских права и основних слобода, па ће посебна пажња бити посвећена и његовој анализи.

Према попису становништва 2011. године, од националних мањина у Републици Србији, најбројнији су Мађари којих има 253 899, затим Бошњаци са 145 278, Хрвати 57 900, Словаци 52 270. Од осталих нација ту су још и Буњевци, Бугари, Црногорци,

Македонци, Русини, Руси, Власи, Горанци, Југословени, Роми, Словенци, Украјинци, Муслимани и Албанци. Такође ту су и етничке групе као што Ашкалије, Цинцари, Чеси итд. које имају мање од 2 хиљаде припадника. Битно је истаћи да су Албанци бојковали неколико последњих пописа, а процена је да их има знатно више од поменутог броја. Подаци за Косово и Метохију не постоје из политичких разлога.

У истраживању је примењен нормативно - догматски и компаративни метод. Први метод је исказан кроз детаљну анализу правних аката који су од суштинске важности за положај припадника националних мањина, а други кроз упоредну анализу различитих правних аката и предмета који су се водили пред Уставним судом.

I ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ ТЕРМИНА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Бројни аутори и теоретичари покушали су да одреде дефиницију националне мањине, међутим нису успели да установе универзалну дефиницију. При тумачењу сваке дефиниције могу се уочити одређени недостаци, који се огледају, пре свега, у прешироком тумачењу одређених појмова.

У домаћем законодавству термин национална мањина дефинисан је у Закону о заштити права и слобода националних мањина („Сл. лист СРЈ“, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 – др. Закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018), прецизније чланом 2 овог закона. „Национална мањина у смислу овог закона је свака група држављана Републике Србије која је по бројности довољно репрезентативна, иако представља мањину на територији Републике Србије, припада некој од група становништва које су у дуготрајној и чврстој вези са територијом Републике Србије и поседује обележја као што су језик, култура, национална или етничка припадност, порекло или вероисповест, по којима се разликује од већине становништва, и чији се припадници одликују бригом да заједно одржавају свој заједнички идентитет, укључујући културу, традицију, језик или религију.“¹ У овој дефиницији најпре је нејасно шта се подразумева под термином „по бројности довољно репрезентативна“, односно колики број припадника неког народа је потребан да би добио статус националне мањине. Са друге стране остаје нејасно шта значи „довољно дуготрајна и чврста веза са територијом Републике Србије“, односно да ли се под тим подразумева временски период везаности и колики је то период.

Врло интересантна чињеница која проистиче из члана 2 овог закона изједначава термине попут народа, националних и етничких заједница, националних и етничких група, националности и народности. Насупрот оваквом становишту, неки аутори праве дистинкцију између појма национална мањина и појма етничка група. „Под националном мањином подразумева се део припадника једне нације која има формирану матичну државу, а која живи на територији државе коју је формирала друга нација, чија је то

¹ Чл. 2 Закона о заштити права и слобода националних мањина, Службени лист СРЈ бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 – др. Закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018.

матична држава“.² Са друге стране појам етничка група односи се на припаднике једне нације која нема сопствену матичну државу, али има развијену свест о различитости, односно свом етничком пореклу, језику, култури или религији.³

Једну од дефиниција националне мањине изнео је Франћеско Капоторти. „Мањина према мишљењу овог аутора, обухвата групу бројчано мању од осталог становништва државе, а чији чланови – држављани те државе – имају етничке, верске или језичке карактеристике друкчије од остатка становништва и исказују, макар и имплицитно, осећај солидарности који је усмерен на очување своје културе, традиције, вере или језика“.⁴ И у овој дефиницији неки сегменти су постављени прешироко, па се може закључити да ово правило важи подједнако и за неколико припадника групе, као и за неколико стотина хиљада или милиона припадника мањинске групе.

Интересантна је и подела мањина на старе и нове. „Ако се пође од значаја проблема и, посебно, дужине његове регулисаности правом (нарочито међународним правом), у ред старих мањина би несумњиво спадале верске, етничке или националне, језичке и сл., док би нове мањине биле неке друге групе које се налазе у мањинском положају, али чији је статус тек релативно одскора предмет некаквог правног регулисања.“⁵ Ова подела се односи на мањине у контексту који је много шири од националних или етничких мањина, где су у обзир узете и бројне друге карактеристике које истичу посебност одређеног колективитета. Јасно се може закључити да су етничке, културне и језичке мањине блиско везане једне за друге.

Подела мањина на старе и нове може бити и резултат временског периода у оквиру којег су припадници одређене мањине настањене на одређеној територији.⁶ У том случају се прави подела на аутохтоне и алохтоне мањине. Када је реч о аутохтоним мањинама, под њима се подразумева део становништва који традиционално насељава одређену територију, односно представља староседеоце и њима се најчешће признају и посебна мањинска права у великом броју држава. На другој страни алохтоне мањине представљају имиграционе тј. досељеничке мањине, и у овом случају најчешће је реч о радницима

² Р. Марковић, *Уставно право*, Београд, 2015, стр. 489.

³ *ibid.*

⁴ Марковић, *op.cit.*, стр. 487.

⁵ Б. Кривокапић, Један поглед на проблем разликовања „стarih“ и „нових“ мањина, (2005); преузето 9.9.2018. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=301138

⁶ Кривокапић, *op. cit.*, стр. 97.

мигрантима, али и о неким домаћим држављанима, и њима се у многим државама не признају никаква посебна права.⁷ Из наведеног се може закључити да аутохтоне и алохтоне мањине немају равноправан положај и да се негарантовање посебних права алохтоним мањинама може изједначити са усрађивањем целокупног корпуса права, који би требао да им буде намењен. Различит третман аутохтоних и алохтоних мањина јасно је исказан у Уставу Словеније, аустријском Савезном закону о положају народних група у Аустрији из 1976, Закону о правима националних и етничких мањина Мађарске из 1993, Закону о заштити права и слобода националних мањина СР Југославије из 2002. У Закону о заштити права и слобода националних мањина СР Југославије односно Републике Србије („Сл. лист СРЈ“, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 – др. Закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018) другачији третман наведених мањина најочигледније је исказан у члану 2, односно у дефиницији националних мањина, које су дефинисане као „група која припада некој од група становништва које су у дуготрајној и чврстој вези са територијом Републике Србије“.⁸

Када је реч о међународном праву битно је истаћи да не постоји универзална дефиниција националне мањине, која је прихваћена од стране свих држава или организација. Занимљива је дефиниција коју је истакао Поткомитет УН за спречавање дискриминације и заштиту мањина, у којој се наводи да „термин мањина обухвата само оне недоминантне групе становништва које имају и желе да очувају стабилне етничке, верске или језичке традиције или карактеристике по којима се разликују од осталог становништва“.⁹ Приметно је да је и код ове дефиниције контекст веома широк, да су одређени сегменти неодређени и да би се могла допунити конкретнијим чињеницама.

Дефиницију националне мањине изнео је и Жил Дешен, који се надовезује на већ поменуто Капотортијеву дефиницију. Он истиче да је национална мањина „група грађана једне државе, која је бројчана мањина у недоминантном положају у тој држави, а која је обележена етничким верским, или језичким карактеристикама различитим од већине становништва; они имају осећање међусобне солидарности проузроковано, макар и

⁷Кривокапић, *op. cit.*, стр. 98.

⁸Кривокапић, *op. cit.* стр. 97.

⁹ В. Петровић, Проблеми дефинисања (националних) мањина у међународном праву, (2013.); преузето 4.9.2018. www.jura.kg.ac.rs/index.php/sr/dokumenti/download-document.htm?gid=2732

имплицитно, колективном вољом за преживљавање, са циљем да се постигне стварна и правна једнакост са већином“.¹⁰

Норвежанин Асбјорн Еиде код дефиниције националне мањине истиче као битне елементе заједничке етничке, верске или језичке карактеристике дела становништва које представља мањину, при чему наглашава да они морају чинити мање од половине укупног становништва у некој сувереној држави.¹¹

¹⁰ Марковић, *op. cit.*, стр. 487.

¹¹ *ibid.*

II ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНЛНИХ МАЊИНА- МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ АСПЕКТ

Заштита националних мањина представља једно од најзначајнијих питања универзалне заштите људских права.¹² Припадност националној мањини је веома често повезана са лошијим друштвеним положајем и дискриминацијом, па су стога кроз историју доношени бројни документи међународног права који штите положај припадника националних мањина, Када је реч о историјском осврту на питање међународноправне заштите националних мањина потребно је нагласити да нису све државе биле у равноправном положају. Сматрало се да одређене државе имају повлашћен положај у односу да друге, односно да њихов третман није био равноправан. Ову тврдњу изнео је теоретичар Вил Кимлика који сматра да је таква пракса углавном напуштена седамдесетих година прошлог века и да „данас државе бар у принципу прихватају идеју да ће и надаље постојати мањине, урођенички народи, као дистинктивне заједнице у оквиру држава, и да ће полагати право на земљу, културна права, признање њиховог обичајног закона и самоуправна права да би успели да одрже своје идентитет.“¹³

У оквиру овог поглавља пажња ће бити усмерена на одређене документе међународног права, који у себи садрже материју везану за област заштите права националних мањина. Од тих докумената међународног права посебно су значајни Повеља Организације уједињених нација, Међународни пакт о политичким и грађанским правима, Универзална декларација о људским правима, Декларација о правима лица која припадају националним или етничким, верским и језичким мањинама, док су у оквиру Савета Европе од посебног значаја Европска повеља о регионалним и мањинским језицима и Оквирна конвенција за заштиту националних мањина.

¹² A. Wedel-Domaradzka, Protection of National Minorities as a factor of stabilization and democratic safety – selected international law regulations, (2010); преузето 16.10.2018. http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2010www/Protection_of_National_Minorities_as_a_factor_of_stabilization_and_democratic_safety_-_selected_international_law_regulations.pdf

¹³ Д. Ковачевић, Међународни систем заштите права мањина, преузето 3.9.2018. http://www.kas.de/upload/auslandshomepages/serbien/Kovacevic_pred.pdf

2.1. Повелја Организације уједињених нација

Права припадника националних мањина у Повелји Организације уједињених нација нису ни на једном месту директно поменута. Она се могу посматрати из шире тачке гледишта, односно она су садржана у одредбама општијег карактера. Бројни су разлози због којих је питање права националних мањина у овом документу стављено у други план, али је претпоставка да је наизразитији разлог политичке природе, односно чињеница да је ова област веома осетљиво питање. На осетљивост овог питања пре свега су утицала ратна дешавања и глобални сукоби током прошлог века.

Ипак, неколико чланова Повелје Организације уједињених чланова на индиректан начин уређује и питање националних мањина. Већ се у члану 1 истиче да је циљ Уједињених нација „постизање међународне сарадње решавањем међународних проблема, економске, социјалне, културне или хуманитарне природе, и унапређивање и подстицање поштовања права човека и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик или веру“.¹⁴

Сличан садржај има и члан 13 Повелје, који се односи на Генералну скупштину. У њему се наводи да Генерална скупштина даје препоруке „унапређења међународне сарадње на економском, социјалном, културном, просветном и здравственом пољу, и помагања остварења права човека и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик, или веру“.¹⁵ За питање националних мањина од суштинског значаја су елементи који се односе на једнакост свих раса, језика и вера. Из наведених одредби се може закључити да се њима на индиректан начин гарантују права припадника националних мањина.

Накнадно је ипак и Организација уједињених нација директно приступила решавању проблема права националних мањина. „Генерална скупштина УН усвојила је 1948. године резолуцију по називом „Судбина мањина“, којом је констатовано да Уједињене нације не могу остати равнодушне према судбини мањина, али да је било тешко усвојити једнообразно решење за то сложено и осетљиво питање које у свакој држави има своје

¹⁴ Ј. Киурски, М. Антонијевић, Јавни тужилац и заштита људских права у кривичном поступку – механизми заштите, преузето 12.9.2018. <https://www.uts.org.rs/images/mehanizmi.zastite.pdf>

¹⁵ *ibid.*

посебне аспекте.¹⁶ За Републику Србију се сматра да је ратификација Повеље извршена 1945. године.

2.2. Универзална декларација о људским правима

Универзална декларација о људским правима из 1948. године, настала је као одговор на угњетавање и дискриминацију која је систематски спровођена током Другог светског рата.¹⁷ Као и Повеља Организације уједињених нација, Универзална декларација о људским правима, не регулише директно, односно експлицитно питање положаја националних мањина. Одредбе које се баве проблемом дискриминације у највећој мери се могу односити и на питање положаја и заштите националних мањина. „Универзална декларација о људским правима није међународни уговор, већ својеврсна препорука усвојена у форми резолуције од стране Генералне скупштине УН“¹⁸

Од посебног значаја, додуше на индиректан начин, за питања која се тичу заштите права припадника националних мањина су чланови 2 и 7 Универзалне декларације. У члану 2 се истиче да „сваком припадају сва права и слободе проглашене у овој Декларацији без икаквих разлика у погледу расе, боје, пола, језика, вероисповести, политичког или другог мишљења, националног или друштвеног порекла, имовине, рођења или других околности. Даље, неће се правити никаква разлика на основу политичког, правног или међународног статуса земље или територије којој неко лице припада, било да је она независна, под старатељством, несамоуправна, или да јој је сувереност на ма који други начин ограничена“.¹⁹ Из приложеног члана се јасно види да одређени елементи могу да се односе на припаднике националних мањина.

У члану 7 који је усмерен на заштиту од дискриминације каже се „да су сви пред законом једнаки и имају право без икакве разлике на подједнаку заштиту закона. Сви имају право на једнаку заштиту против било какве дискриминације којом се крши ова

¹⁶ В. Лепосавић, Међународноправна заштита мањина са посебним освртом на положај Срба у земљама бивше СФРЈ, (2016); преузето 7.7.2018. <http://uvidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/1027/Doktorat.pdf?sequence=1>

¹⁷ Е. Papoutsis, Minorities under International Law: How protected they are?, (2014); преузето 16.10.2018. http://jswahr.com/journals/jswahr/Vol_2_No_1_March_2014/18.pdf

¹⁸ *ibid.*, стр. 184.

¹⁹ Универзална декларација о људским правима

Декларација и против сваког подстицања на овакву дискриминацију.“²⁰ Овде се јасно види да подједнаку заштиту имају и већински народ и припадници националних мањина. „Потребно је напоменути да овај инструмент није обавезујући, али да су временом државе прихватиле одредбе ове декларације као обичајно право“.²¹

2.3. Међународни пакт о политичким и грађанским правима

Међународни пакт о политичким и грађанским правима, који је Генерална Скупштина Уједињених нација усвојила 1966. године, у члановима 2, 26 и 27 прави осврт на питања која се тичу заштите права националних мањина. У члановима 2 и 26 се, као и у претходним документима, регулише област која се тиче забране дискриминације по питању расе, боје и језика, а која је несумњиво у веома блиској вези са питањем заштите националних мањина.

Разлика која се може уочити у односу на претходно поменуте документе међународног права садржана је у члану 27 Међународног пакта о политичким и грађанским правима и огледа се у чињеници да се етничке, верске и језичке мањине директно и непосредно помињу. У члану 27 је наведено да „у државама где постоје етничке, верске или језичке мањине, лица која припадају тим мањинама не могу бити лишена права да имају у заједници с другим члановима своје групе, свој сопствени културни живот, да исповедају своју сопствену вероисповест и обављају верске дужности, или да употребљавају свој сопствени језик.“²² Овај члан је било потребно и додатно оснажити, што је учинио Економски и социјални комитет. „На препоруку Комисија за људска права Уједињених нација, Економски и социјални савет је Резолуцијом 1418 (ХЛВИ) из 1969. године овластио Подкомисију за спречавање дискриминације и заштиту мањина да постави Специјалног известиоца који ће се бавити искључиво овим проблемом и изградити студију о имплементацији принципа што је и учињено 1971. године.“²³ СФРЈ, односно Република

²⁰ Члан 4 Универзалне декларације о људским правима

²¹ Киурски, *op. cit.*, стр. 9

²² Члан 27 Међународног пакта о политичким и грађанским правима

²³ Д. Миленковић, Људска и мањинска права, слобода изражавања и улога медија у условима сукоба и напетости, (2010); преузето 27.8.2018. <http://mirc.rs/wp-content/uploads/2012/11/dr-Dejan-Milenkovi%C4%87.pdf>

Србија је Међународни пакт о политичким и грађанским правима ратификовала 1971. године.

2.4. Декларација о правима лица која припадају националним или етничким, верским и језичким мањинама

Декларација о правима лица која припадају националним или етничким, верским и језичким мањинама из 1992., која је усвојена и проглашена резолуцијом број 47/135, инспирисана је одредбама члана 27 Међународног пакта о политичким и грађанским правима и представља његову надоградњу. „Негативне формулације које су коришћене у члану 27 “неће им бити ускраћено право” замењене су позитивним “ имају право”у члану 2 ове декларације.²⁴ По многим ауторима, овом допуном је отклоњен главни недостатак члана 27 Пакта о политичким и грађанским правима. Декларација је након усвајања сматрана за документ који је најцеловитије уредио област заштите мањинских права, у односу на све претходне документе међународног права.²⁵

У члану 2 је наглашено да „особе које припадају националним или етничким, верским и језичким мањинама имају право слободно, без икаквог мешања са стране и без икакве дискриминације, приватно и јавно да уживају своју културу, исповедају и практикују своју веру и служе се својим језиком.“²⁶

У члану 8 посебно је представљен значај који државе имају у испуњавању обавеза које проистичу из декларације. „Ништа у овој Декларацији не сме спречити државе у испуњавању њихових међународних обвеза које се односе на особе које припадају мањинама. Државе ће напослетку у доброј вери испуњавати одговорности и обавезе које су преузеле под међународним уговорима и споразумима.“²⁷

²⁴ Ковачевић, *op. cit.*

²⁵ Т. McGonagle. . Minority rights and freedom of expression: a dynamic interface, (2008); преузето 16.10.2018. https://pure.uva.nl/ws/files/1089087/144204_thesis.pdf

²⁶ Члан 2 Међународног пакта о политичким и грађанским праима

²⁷ Члан 8 Међународног пакта о политичким и грађанским правима

2.5. Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода представља правни акт Савета Европе који је донет 1950. године, а ступио на снагу 1953. године. Државна заједница Србија и Црна Гора је ратификовала овај правни акт 26. 12. 2013. године; Европска конвенција је ступила на снагу 03. 03. 2004. године. Прихватањем Конвенције, Република Србија се обавезала на директну примењивост њених одредби и на то да одлуке националних тела садрже ставове Европског суда за људска права.²⁸ Главни циљ Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода је да се начела слободе и поштовања људских права остварују и поштују у свим европским државама.

За област која се тиче заштите права припадника националних мањина најзначајнији је члан 14 Конвенције. Он не помиње на директан начин припаднике националних мањина, али се одредбама о забрани дискриминације на индиректан начин дотиче овог питања. У члану 14 је истакнуто да се „уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбеђује без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, повезаност с неком националном мањином, имовина, рођење или други статус.“²⁹

Значајно је поменути и Протокол 12 уз Конвенцију о заштити људских права и основних слобода из 2000 године. Он налаже општу забрану дискриминације у примени било ког права гарантованог законом и у поступцима органа јавне власти.³⁰ У њему је као главни циљ наведено унапређење једнакости међу људима и потреба за потпуним искорењивањем дискриминације. У члану 1 Протокола се наводи да се „уживање сваког права које закон предвиђа мора обезбедити без дискриминације по било ком основу, као што је пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, повезаност с неком националном мањином, имовина, рођење или други статус.“³¹ Може се приметити да је у Протоколу 12 уз Конвенцију о

²⁸ Н. Ђурђевић, *National Minorities in Serbia's Relationship with the Neighbours*, (2017); преузето 24.8.2018. <http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/Forum-1-2017-ENG-12032017-1-1.pdf>

²⁹ Члан 14 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода

³⁰ N. Pillay, *Promoting and Protecting Minority Rights A Guide for Advocates*, (2012); преузето 14.9. 2018. https://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-12-07_en.pdf

³¹ Члан 1 Протокола 12 уз Конвенцију о заштити људских права и основних слобода

заштити људских права и основних слобода директно поменут појам „национална мањина“.

2.6. Европска повеља о регионалним и мањинским језицима

Европска повеља о регионалним и мањинским језицима усвојена је 1992. године у Савету Европе. Она је на посебан начин уредила област која се тиче очувања језичког идентитета. Дакле, ова повеља се не бави питањем заштите мањина у целости, већ је усмерена на лингвистички аспект.

У преамбули Европске повеље о регионалним и мањинским језицима је наведено „да је право на употребу регионалних и мањинских језика у приватном и јавном животу неotuђиво право које је у сагласности са начелима Међународног пакта о грађанским и политичким правима и у складу са духом Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода Савета Европе“.³² Ово недвосмислено показује да Европска повеља о регионалним и мањинским језицима садржи елементе који су заједнички са елементима наведених докумената маеђународног права.

У члану 1 ове Повеље направљена је дистинкција између језика који су традиционално у употреби на територији одређене државе и језика радника миграната, односно језика којима се служе људи који кроз историју нису били традиционално везани за територију одређене државе.³³ Овакав приступ навео је бројне ауторе да изнесу критике, сматрајући да се њиме дискриминишу и доводе у неравноправан положај припадници одређених народа.

Битно је нагласити и да се „Повеља дистанцира од дефинисања концепта лингвистичких мањина, с обзиром да њен циљ није да утврди права група етничких и/или културних мањина већ да штити и унапређује регионалне или језике мањина као такве.“³⁴

³² Европска повеља о регионалним и мањинским језицима

³³ Члан 1 Европске повеље о регионалним и мањинским језицима

³⁴ Образложење Европске повеље о регионалним и мањинским језицима, преузето 30.8.2018. https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Source/CharterText/ExplRpt_ba.pdf

2.7. Оквирна конвенција за заштиту националних мањина

Оквирна конвенција за заштиту националних мањина усвојена је 1994. године и по многим представља најзначајнији документ Савета Европе, који експлицитно уређује област која се тиче заштите права припадника националних мањина. Иако у називу садржи реч „оквирна“, она представља правно обавезујући уговор за све државе потписнице.³⁵ „Права утврђена у Конвенцији су одређена и индивидуално и колективно, тачније, на самом почетку Конвенције се каже да права која су њом утврђена припадници националних мањина могу да уживају појединачно или у заједници са другима.“³⁶ Овде је на неки начин направљен заокрет у односу на неке од претходно поменутих докумената међународног права, у којима се права припадницима националних мањина не гарантују и на индивидуалном и на колективном нивоу.

„Оквирна конвенција за заштиту мањина предвиђа следећа посебна права припадника националних мањина: слободу мирног окупљања и удруживања, слободу мисли, савести и вероисповести и слободу изражавања, слободу изражавања на матерњем језику и право на његово коришћење у свим облицима (укључујући право на обавештавање на језику који се разуме о разлозима хапшења и природи оптужбе као и право одбране на том језику, право на коришћење свог имена и презимена на матерњем језику, право на јавно излагање информација, натписа и ознака на матерњем језику), затим право на учење матерњег језика, право на оснивање сопствених образовних установа, правно на међународну сарадњу и право на учествовање у раду домаћих и међународних невладиних организација (члан 7 – 17 Конвенције).“³⁷

У члану 1 Конвенције наглашава се да је неопходно да се она примјењује у духу добросуседске сарадње између држава, односно да је између њих нужна примена принципа солидарности и сарадње.³⁸ Мора се нагласити и да не прихватање Конвенције од стране неких држава нужно не значи да оне не признају права припадницима националних мањина, већ нису у могућности да донесу закон који би био у супротности са њиховим

³⁵Yousef T. Jabareen, *Toward Participatory: Protecting Minority Rights Under International Law*, (2008); преузето 17.10.2018 http://dirasataclp.org/files/Y_Jabareen%20_%20Minority_Rights_ISLR_2008.pdf

³⁶ Миленковић, *op. cit.*

³⁷ Лепосавић, *op. cit.*, стр. 209.

³⁸ Члан 1 Оквирне конвенције за заштиту националних мањина

Уставом или имају огромне потешкоће да одреде шта се конкретно подразумева под националном мањином.³⁹

³⁹ М. Клајнер, Утјецај Оквирне конвенције за заштиту националних мањина на развој остваривања права националних мањина: тринаест година након ступања на снагу, (2011); преузето 3.9.2018. <https://hrcak.srce.hr/file/115949>

III ПРАВНИ АКТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ КОЈИ РЕГУЛИШУ ПОЛОЖАЈ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Са становишта правне регулативе, положај који имају националне мањине у Републици Србији је један од најбољих у свету.⁴⁰ Њима је Уставом и низом закона гарантован широк опсег права, која се тичу области културе, образовања, информисања, језика и др.

У овом поглављу биће извршена анализа тих правних аката, односно одредби које се тичу положаја припадника националних мањина. Речи ће бити о Уставу Републике Србије, Закону о заштити права и слобода националних мањина, Закону о службеној употреби језика и писма, Закону о националним саветима националних мањина и Закону о локалној самоуправи.

3.1. Устав као гарант права припадника националних мањина

Права припадника националних мањина у Уставу Републике Србије из 2006. године ("Сл. гласник РС" бр. 98/2006) гарантују се у другом делу Устава, посвећеном заштити људских и мањинских права. Члан 18. истиче да се ова права примењују непосредно и да су загарантована општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима. Битно је нагласити и да члан 18. предвиђа да се законом могу решавати питања из ове области, само ако је Уставом то изричито предвиђено.

Још једна врло битна чињеница тиче се потенцијалног ограничења одређеног права. Члан 20 јасно наглашава да је могуће да у одређеним случајевима дође и до ограничења неког права, али само у циљу обезбеђивања демократског поретка и без задирања у суштину права. Такође, неопходно је да се сагледају могућности да се право у што мањој

⁴⁰ Ж. Миладиновић Богавац, National Minorities, with special opening opinion in the Republic of Serbia, (2017); <http://www.ekonomika.org.rs/sr/PDF/ekonomika/2017/clanci17-3/9.pdf>

мери ограничи. Заштита припадника националних мањина директно се гарантује у тачки 3 другог дела устава, односно члановима 75 – 82. Као што је већ наглашено и у уводу рада, припадницима националних мањина у Републици Србији се поред права која Уставом припадају свим грађанима земље, гарантују и додатна индивидуална и колективна права, која представљају вид позитивних мера и чија је сврха осигурање и учвршћивање њиховог положаја и омогућавање да сами учествују у питањима везаним за њихову културу, образовање, обавештавање и службену употребу језика и писма.

Члан 75 истиче да зарад остваривања наведених права, припадници националних мањина имају право да оснивају своје националне савете, у складу са законом. У првом делу који се односи на начела устава у члану 14 се истиче да држава гарантује посебну заштиту националним мањинама ради остваривања потпуне равноправности и очувања њиховог идентитета. Управо је овде реч о позитивним мерама које се односе на националне мањине у Републици Србији. Ова одредба Устава која се тиче овог питања је најпотпунија „јер упућује на разлог из којег се националним мањинама гарантују посебна права, и на циљ који се жели постићи овим гаранцијама (остваривање потпуне равноправности и очување идентитета).“⁴¹

У члану 76 се наводи да је забрањена дискриминација националних мањина због њихове различитости и посебности. У овом контексту се дискриминацијом не сматрају привремене мере, односно вид позитивне дискриминације, који за циљ има да се помогне онима који живе у изразито неповољним условима живота. Постоје бројни примери оваквих случајева, а један од њих је нпр. често увођење афирмативних мера за припаднике ромске националне мањине.

Врло значајан члан Устава који се тиче регулисања права националних мањина је члан 47, који истиче да је свако слободан у својој одлуци да се национално изјасни, а такође и да није дужан да се уопште о томе изјасни. „Иако Устав не предвиђа изричито, треба стати на становиште да слобода изражавања националне припадности у себи садржи и слободу избора националне припадности“.⁴²

Члан 79 Устава гарантује националним мањинама право на очување посебности. „Припадници националних мањина имају право на изражавање, чување, неговање и јавно

⁴¹М. Пајванчић, *Коментар Устава Републике Србије*, Београд, 2009, Фондација Конрад Аденауер, стр.24.

⁴² В. Ђурић, *Инструменти заштите мањина у новом Уставу Републике Србије*, преузето 3.8.2018. http://www.kczr.org/download/okrugli_stolovi/04_djuric.pdf

изражавање националне, етничке, културне и верске посебности; на употребу својих симбола на јавним местима, на коришћење свог језика и писма, да у срединама где чине значајну популацију, државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак на њиховом језику, на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина, да на свом језику користе своје име и презиме.⁴³ Такође, овај члан Устава гарантује да сви топографски називи у срединама где националне мањине чине значајан део популације, могу исписани и на њиховим језицима, као и да имају право на обавештавање на својим језицима. Забрана асимилације је такође једна од суштинских одредби Устава.

Чланом 78 гарантује се заштита националних мањина од насилне асимилације, односно утапања у већинско становништво насилним путем. „Судећи према наведеним одредбама Устав не брани ненасилну, добровољну асимилацију припадника мањина“.⁴⁴ Оваква одредба оставља простор за дискусију о оправданости асимилације која се не сматра за насилну. Истим чланом Устава наглашава се да је „забрањено предузимање мера које би проузроковале вештачко мењање националног састава на подручјима где припадници националних мањина живе традиционално у значајном броју“.⁴⁵ Највећи број националних мањина у Србији живи на хомогеном подручју, тако да је углавном мала вероватноћа да ће доћи до ненасилне асимилације, док са друге стране одредба о забрани вештачког мењања националног састава даје припадницима мањина додатну дозу правне сигурности.

3.2. Закон о заштити права и слобода националних мањина

Законом о заштити права и слобода националних мањина (“Сл. лист СРЈ“, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 – др. Закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018) детаљније је уређена област која се односи на заштиту права припадника националних мањина и он представља основни закон у овој области. Из

⁴³Члан 79 Устава Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006.

⁴⁴Ђурић, *op.cit.*

⁴⁵Члан 78 Устава Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006.

прегледа закона, јасно се може закључити да је у њему разрађена тематика која се тиче позитивне афирмације националних мањина.

Овим законом се, попут Устава, гарантују индивидуална и колективна права припадницима националних мањина, која су им гарантована Уставом и међународним уговорима. То је јасно наведено већ у првом члану овог закона. Значајне одредбе члана 1 тичу се и забране дискриминације, као и гарантовања права на слободну употребу језика и писма, права на самоуправу у култури, образовању и обавештавњу. Врло је битно поменути да се права из овог закона остварују и у корелацији са законом који се тиче уређења савета националних мањина.

Новост у односу на Устав, у овом закону је одређење дефиниције националне мањине, која је јасно наведена у члану 2. “Национална мањина у смислу овог закона је свака група држављана Републике Србије која је по бројности довољно репрезентативна, иако представља мањину на територији Републике Србије, припада некој од група становништва које су у дуготрајној и чврстој вези са територијом Републике Србије и поседује обележја као што су језик, култура, национална или етничка припадност, порекло или вероисповест, по којима се разликује од већине становништва, и чији се припадници одликују бригом да заједно одржавају свој заједнички идентитет, укључујући културу, традицију, језик или религију.”⁴⁶ Ова дефиниција изазвала је одређену полемику у јавности. “Поводом те дефиниције, Саветодавни комитет Оквирне конвенције за заштиту националних мањина изразио је жаљење што су српски органи задржали услов држављанства у општој дефиницији националних мањина у члану 2 Закона о националним мањинама, сматрајући да тај услов држављанства може само да има негативан утицај на она лица чије држављанство после распада Југославије и сукоба на Косову, није разјашњено. То је посебно случај са Ромима који имају потешкоће у прибављању уверења о држављанству, посебно због недостатка личних докумената.”⁴⁷

Одредбе овог закона јасно гарантују забрану дискриминације националних мањина, као и њихово право на слободно испољавање вере, нације, културе и сличних вредности и уверења. Члан 4 истиче да се дискриминацијом не сматрају позитивне мере намењене

⁴⁶Члан 2 Закона о заштити права и слобода националних мањина, “Сл. лист СРЈ”, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. Гласник РС“, бр. 72/2009 – др. Закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018

⁴⁷Д. Гавриловић, Међунационални односи и заштита мањинских права у Србији, приступљено 7.8.2018. https://www.researchgate.net/publication/299507659_Medunacionalni_odnosi_i_zastita_manjinskih_prava_u_Srbiji

припадницима националних мањина као што су нпр. мере у области запошљавања, где се националним мањинама гарантује одређени број представника. Битно је истаћи и чињеницу да ова права припадници националних мањина не могу злоупотребити, и да овај закон не уклања обавезе припадника националних мањина, која проистичу из држављанства. То је уређено чланом 7 овог закона.

3.3. Закон о службеној употреби језика и писама

Закон о службеној употреби језика и писама ("Сл. гласник РС", бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.) врло је значајан за припаднике националних мањина у Републици Србији. У њему постоји низ одредби који се тичу службене употребе језика и писама националних мањина.

Члан 11 овог закона предвиђа да у равноправној службеној употреби може бити језик националних мањина на територији где они традиционално живе. Овај члан предвиђа да ће јединица локалне самоуправе својим сатутом увести у службену употребу језик националне мањине, уколико је она на одређеном подручју присутна са минимум 15 процената укупног становништва. "Службена употреба језика националних мањина из става 1. овог члана подразумева нарочито: коришћење језика националних мањина у управном и судском поступку и вођење управног поступка и судског поступка на језику националне мањине; употребу језика националне мањине у комуникацији органа са јавним овлашћењима са грађанима; издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података на језицима националних мањина и прихватање тих исправа на тим језицима као пуноважних; употребу језика националних мањина на гласачким листићима и бирачком материјалу; употребу језика националних мањина у раду представничких тела."⁴⁸ Када је реч о поменутих 15 процената, мисли се на проценте са последњег спроведеног пописа становништва.

Битно је истаћи и да се "првостепени управни, кривични, парнични или други поступак у коме се решава о правима и дужностима грађана води на српском језику"⁴⁹, мада се

⁴⁸Члан 11 Закона о службеној употреби језика и писама, "Сл. гласник РС", бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.

⁴⁹ibid.

може водити и на језику националних мањина који је у службеној употреби. Све ово регулише члан 11 овог закона.

3. 4. Закон о националним саветима националних мањина

Законом о националним саветима националних мањина ("Сл. гласник РС", бр. 72/2009, 20/2014 – одлука УС, 55/2014 и 47/2018) се уређују питања која се тичу оснивања националних савета националних мањина, којима је поверена улога у области културе, обавештавања, образовања и службене употребе језика и писама, а која се тичу остваривања права националних мањина у Републици Србији.

Овај закон даје могућност националном савету да успостави културне институције у циљу очувања националног идентитета и културне јединствености националне мањине.⁵⁰

Члан 1а дефинише национални савет као “организацију којој се законом поверавају одређена јавна овлашћења да учествује у одлучивању или да самостално одлучује о појединим питањима из области културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писма у циљу остваривања колективних права националне мањине на самоуправу у тим областима.”⁵¹ Статутом се уређују суштинске ствари везане за деловање националног савета, који мора бити у сагласности са законом. “Право на културну аутономију и подршку њеном остваривању имају националне мањине које учествују на посебно организованим изборима на којима бирају своју националну мањинску самоуправу, након чега се уписују у јавни регистар и обављају законом утврђене надлежности”.⁵² Очување културног идентитета и културног наслеђа националних мањина

⁵⁰ Н. Ковачевић, Н. Николић, Д. Покушевски, (2013); Realisation of Rights of National Minorities – Implementation of Recommendations Of Independent Institutions For the Protection of Human Right in Serbia, преузето 25.8.2018. <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/eng-lat/wp-content/uploads/2013/12/Realisation-of-rights-of-national-minorities-%E2%80%93-Implementation-of-recommendations-of-independent-institutions-for-the-protection-of-human-right-in-Serbia.pdf>

⁵¹ Члан 1 Закона о националним саветима националних мањина, "Сл. гласник РС", бр. 72/2009, 20/2014 – одлука УС, 55/2014 и 47/2018

⁵² Д. Гавриловић, Међунационални односи и заштита мањинских права у Србији, приступљено 7.8.2018. https://www.researchgate.net/publication/299507659_Medunacionalni_odnosi_i_zastita_manjinskih_prava_u_Srbiji

може се са психолошког аспекта окарактерисати као најзначајнији фактор за њихов опстанак у мултинационалном окружењу.⁵³

3.5. Закон о локалној самоуправи

Питања која се тичу права припадника националних мањина, а која су саставни део Закона о локалној самоуправи ("Сл. гласник РС", бр. 129/2007 и 83/2014 – др. закон) најистакнутија су у члану 98 овог закона. Овај закон предвиђа да се у национално мешовитим јединицама локалне самоуправе оснива савет за међунационалне односе у чији рад су укључени представници српског народа са једне стране и представници националних мањина са друге стране. Сврха оснивања овог радног тела је поспешивање међунационалне сарадње, која треба да резултира међусобним уважавањем, толеранцијом и хармоничним животом различитих народа.

“Национално мешовитим јединицама локалне самоуправе, у смислу овог закона, сматрају се јединице локалне самоуправе у којима припадници једне националне мањине чине више од 5% од укупног броја становника или свих националних мањина чине више од 10% од укупног броја становника према последњем попису становништва у Републици Србији.”⁵⁴ Битно је истаћи да у савету за међунационалне односе мора постојати равномерна заступљеност представника српског народа и националних мањина, где ни у ком случају не сме доћи до ситуације да српски народ, или било која национална мањина има већи број чланова у овом радном телу. “Делокруг, састав, избор чланова и начин рада савета за међунационалне односе уређује се одлуком скупштине јединице локалне самоуправе, која се доноси већином гласова од укупног броја одборника у складу са статутом”.⁵⁵

⁵³ М. Пејчић, *Minority Rights in Serbia*, (2007); преузето 4.9.2018. http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/67/c_67531-1_1-k_mfs_pejicic.pdf

⁵⁴ Члан 98 Закона о локалној самоуправи, "Сл. гласник РС", бр. 129/2007 и 83/2014 – др. закон

⁵⁵ *ibid.*

IV ЗАШТИТА ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА – ПРАКСА УСТАВНОГ СУДА СРБИЈЕ

Досадашњи део рада, у коме је направљен преглед и анализа извора права који се тичу заштите права националних мањина, значајан је из разлога што се институције које штите људска и мањинска права, приликом одлука у случајевима кршења ових права, на њих ослањају.

Када је реч о заштити људских и мањинских права у уставном систему Србије треба истаћи да се она могу остварити пред органима управе, надлежним судом, уставним судом, као и пред посебним органима заштите људских и мањинских права (Заштитник грађана, Повереник за равноправност, Повереник за приступ информацијама од јавног значаја и заштиту података о личности).

Заштита људских и мањинских права пред органима управе није на директан начин гарантована у Уставу Србије, али је на индиректан начин прописано како грађани могу да остваре своја права пред њима.⁵⁶ „Сваком лицу се једном уставном одредбом начелног карактера гарантује једнака заштита права која се, поред судске заштите као примарног вида заштите људских права, остварује између осталог, и пред другим државним органима, носиоцима јавних овлашћења, органима аутономне покрајине, органима општина и градова“.⁵⁷

Када је реч о заштити људских и мањинских права пред судом, најзначајније одредбе се налазе у Уставу Републике Србије. „Свакоме се гарантују: право на независан, непристрасан и законом установљени суд, право на правично суђење, право на једнаку законску заштиту без дискриминације, право на једнаку заштиту пред судовима, право на суђење у разумном року, право на судску контролу законитости појединачних аката органа управе којима се одлучује или решава о нечијем праву, обавези или на закону заснованом интересу, право на уклањање последица које су настале повредом права и друго“⁵⁸. Треба истаћи да припадници националних мањина и национални савети

⁵⁶ М. Пајванчић, *Уставна заштита људских права*, Нови Сад, 2011, стр. 58.

⁵⁷ *ibid.*

⁵⁸ *ibid.*, стр. 60.

националних мањина имају могућност да поднесу тужбу за накнаду штете надлежном суду да би се њихова права заштитила.⁵⁹

У овом делу рада најпре ће бити речи о институту уставне жалбе и поступку пред Уставним судом, а затим и о посебним органима заштите људских и мањинских права (Заштитнику грађана, Поверенику за равноправност и Поверенику за приступ информацијама од јавног значаја и заштиту података о личности). Такође ће бити речи и о Канцеларији за људска и мањинска права, која врши стручне послове за потребе Владе и надлежних министарстава, а који се односе на област заштите људских и мањинских права. Након тога биће представљени неки од случајева пред Уставним судом Србије, који су се водили због повреде права припадника националних мањина. Случајеви ће бити детаљно анализирани, а пажња ће бити усмерена и на покушај утврђивања недоследности коју је Уставни суд Србије исказао у својим пресудама. Дакле, главни предмет анализе у овом поглављу биће увид у праксу Уставног суда Србије приликом заштите права националних мањина.

4.1. Уставни суд Србије као самосталан и независан орган

Надлежности Уставног суда извиру директно из Устава Републике Србије (Службени гласник РС бр. 98/2006), док је у Закону о Уставном суду (Службени гласник РС бр. 109/2007, 99/2011, 18/13-Одлука УС, 40/15 и 103/15) детаљно прописано уређење и поступак пред Уставним судом Србије.

Шесто поглавље Устава Републике Србије посвећено је Уставном суду, и у првом члану тог поглавља, односно члану 166 Устава је наведено да је Уставни суд „самосталан и независан државни орган који штити уставност и законитост и људска и мањинска права и слободе“⁶⁰. Истим чланом је дефинисано и да с одлуке које доноси Уставни суд коначне, извршне и општеобавезујуће.⁶¹

Када је реч о надлежностима које су дефинисане Уставом Републике Србије, треба истаћи да Уставни суд одлучује о:

⁵⁹ Миленковић. *op. cit.*

⁶⁰ Члан 166 Устава Републике Србије, Службени гласник РС бр. 98/2006.

⁶¹ *ibid.*

- „сагласности закона и других општих аката са Уставом, општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима;
- сагласности потврђених међународних уговора са Уставом;
- сагласности других општих аката са законом;
- сагласности статута и општих аката аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе са Уставом и законом;
- сагласности општих аката организација којима су поверена јавна овлашћења, политичких странака, синдиката, удружења грађана и колективних уговора са Уставом и законом;
- сукобу надлежности између:
 - судова и других државних органа;
 - републичких органа и покрајинских органа или органа јединица локалне самоуправе;
 - покрајинских органа и органа јединица локалне самоуправе;
 - органа различитих аутономних покрајина или различитих јединица локалне самоуправе;
- изборним споровима за које законом није одређена надлежност судова;
- забрани рада политичке странке, синдикалне организације или удружења грађана и забрани верске заједнице, под условима утврђеним Уставом;
- постојању повреде Устава од стране председника Републике;
- жалби на одлуку донету у вези са потврђивањем мандата народних посланика;
- жалби на одлуку Високог савета судства о престанку судијске функције и жалби против одлуке Високог савета судства, у случајевима прописаним законом;
- жалби против одлуке о престанку функције јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца;
- уставној жалби;
- одлагању ступања на снагу оспорене одлуке органа аутономне покрајине;
- жалби органа одређеног статутом аутономне покрајине;
- жалби органа одређеног статутом општине;
- врши и друге послове одређене Уставом и законом.⁶²

⁶²Члан 167 Устава Републике Србије, Службени гласник РС бр. 98/2006

Када је реч о позицији Уставног суда у односу на судове опште и посебне надлежности и у односу на позицију Европског суда за људска права, може се рећи да се он налази између њих. „Уставни суд стоји између два система заштите људских права и својим деловањем треба да коригује евентуалне пропусте у заштити људских права насталих поступањем судова опште и посебне надлежности, а како би се смањило прилив предмета пред Европским судом за људска права”.⁶³

4.2. Уставна жалба као правно средство за заштиту права националних мањина

„Устав је установио посебан правни инструмент који је намењен за покретање поступка непосредне заштите људских права и слобода пред Уставним судом.“⁶⁴ Реч је о уставној жалби, која се покреће уколико су испуњени сви Уставом прописани услови.⁶⁵ „Уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слобода зајемчена Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.“⁶⁶

Право на уставну жалбу припада сваком физичком и правном лицу коме је појединачним актом или радњом државног органа или организације повређено неко од људских и мањинских права која се гарантују у Уставу Републике Србије.⁶⁷ „Право на изјављивање уставне жалбе Закон признаје „сваком“, али из услова за изјављивање уставне жалбе произлази да је то лице коме је оспореним актом повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода, из чега даље следи да жалбену способност има носилац или титулар људског или мањинског права и слободе зајамчене Уставом“.⁶⁸

⁶³ *ibid.*

⁶⁴ М. Пајванчић, *Уставна заштита људских права*, Нови Сад, 2011, Правни факултет у Новом Саду, стр. 87.

⁶⁵ *ibid.*

⁶⁶ Члан 82 Закона о Уставном суду, Службени гласник РС, бр. 109/07

⁶⁷ Миленковић, *op.cit.*

⁶⁸ Б. Ненадић, *Уставна жалба као правно средство за заштиту људских права и основних слобода у Републици Србији*, (2010); преузето 5.9.2018. <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/03/Bosa-Nenadicpredsednica-ustavnog-suda-RS-Ustavna-zalba.pdf>

Дакле, из наведеног се види да физичко или правно лице може да поднесе уставну жалбу само уколико се повреда људског или мањинског права тиче њега самог.

„Елементи које уставна жалба треба да садржи односе се на:

- податке о подносиоцу уставне жалбе (име и презиме, јединствени матични број грађана, пребивалиште или боравиште ако је подносилац уставне жалбе физичко лице; назив и седиште, као и име и презиме пуномоћника, уколико је подносилац уставне жалбе правно лице);
- појединачни правни акт којим је слобода или људско право ограничено или ускраћено (број и датум доношења појединачног правног акта против кога се изјављује уставна жалба);
- податке о органу који је донео појединачни правни акт (назив органа);
- навођење људског или мањинског права или слободе које Устав гарантује, а за које подносилац уставне жалбе тврди да је повређено или ускраћено (упућивање на конкретну одредбу Устава Србије која гарантује право или слободу за коју подносилац уставне жалбе сматра да је повређена или ускраћена);
- разлоге због којих се подноси уставна жалба инаводе који указују на то у чему се огледа повреда или ускраћивање слободе или права;
- захтев о коме би Уставни суд требало да одлучује;
- потпис подносиоца уставне жалбе“⁶⁹

Када је реч о одлучивању о предмету спора, Уставни суд о њима одлучује на седници Уставног суда, седници Великог већа или седници Малог већа. Ово је прописано чланом 42 Закона о Уставном суду. У истом члану је наведено, да због додатног појашњења ствари које су од значаја за поступак, Уставни суд може да одржава и припремне седнице, консултативне састанке и друге седнице.⁷⁰

„Кад Уставни суд утврди да је оспореним појединачним актом, односно радњом, повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом, Суд одлуком усваја уставну жалбу и утврђује да је оспореним актом или радњом повређено или ускраћено људско или мањинско право и слобода зајемчена Уставом и одређује начин

⁶⁹ Пајванчић, *op. cit.*, стр. 106.

⁷⁰ Члан 42 Закона о Уставном суду, Службени гласник РС бр. 109/2007, 99/2011, 18/13-Одлука УС, 40/15 и 103/15

правичног задовољења⁷¹. Од овог правила постоји изузетак, а то је да Уставни суд, у случају да не постоји ниједан други начин да се отклоне штетне последице, може поништити појединачни акт којим се крше људска и мањинска права и слободе, и наложити поновни поступак пред органом који га је донео, а чији акт је поништен.⁷²

У члану 104 Закона о Уставном суду, у делу који се односи на извршење аката Уставног суда наводи се да су „државни и други органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, политичке странке, синдикалне организације, удружења грађана или верске заједнице дужни да, у оквиру својих права и дужности, извршавају одлуке и решења Уставног суда“ и да ће „у случају потребе, извршење одлуке и решења Уставног суда обезбедити Влада, на начин који је утврђен посебним решењем Уставног суда.“⁷³

Одређени теоретичари су изнели одређене критике на место на којем је институт уставне жалбе позициониран у Уставу Републике Србије. Они постављају питање „зашто је она, иако надлежност Уставног суда, издвојена у посебан члан Устава, уместо да буде наведена у оном у којем се одређују надлежности уставног суда (чл. 167).“⁷⁴

Поред уставне жалбе, Устав Републике Србије предвиђа и да се Уставном суду може изјавити жалба. „Жалба се, за разлику од уставне жалбе, непосредно изјављује Уставном суду на основу овлашћења непосредно садржаног у Уставу, а не тек пошто су исцрпљена или ако нису предвиђена друга правна средства за заштиту људских или мањинских права зајемчених Уставом.“⁷⁵ У наставку рада фокус ће бити на институту уставне жалбе које су покренуте пред Уставним судом Србије у случајевима потенцијалног кршења права националних мањина.

⁷¹ Миленковић, *op. cit.*

⁷² *ibid.*

⁷³ Члан 104 Закона о Уставном суду, Службени гласник РС бр. 109/2007, 99/2011, 18/13-Одлука УС, 40/15 и 103/15

⁷⁴ С. Лилић, Да ли је уставна жалба ефикасни правни лек за суђење у разумном року?, (2008); преузето 1.9.2018. <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/03/Ustavna-zalba-dr-Stevan-Lilic.pdf>

⁷⁵ *ibid.*, 560.

4.2.1. Анализа предмета у поступку по уставној жалби

Први предмет који ће бити анализиран тиче се уставне жалбе **9538/2013**, коју је Иштван Рапсон из Мужље 12. децембра 2012. године поднео због повреде начела заштите националних мањина, односно члана 14, члана 75 и члана 79 Устава Републике Србије, који се тичу општих права зајемчених националним мањинама и права на очување њихове посебности. У овом случају уставна жалба је поднета против решења Основног суда у Зрењанину, који је подносиоцу онемогућио да се поступак води на мађарском језику, а који је званично службени језик на територији града Зрењанина, јер је испуњен услов да мађарска популација чини бар 15 процената становништва јединице локалне самоуправе.

Члан 170. Устава Републике Србије истиче да се уставна жалба може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

“Одредбама Устава је утврђено: да је у Републици Србији у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо, а службена употреба других језика и писама уређује се законом, на основу Устава (члан 10.); да се припадницима националних мањина јемчи равноправност пред законом и једнака законска заштита (члан 76. став 1.); да у срединама где припадници националних мањина чине значајну популацију, државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику (члан 79. став 1.); да свако има право да користи свој језик у поступку пред судом, другим државним органом или организацијом која врши јавна овлашћења, када се решава о његовом праву или обавези и да незнање језика на коме се поступак води не сме бити сметња за остваривање и заштиту људских и мањинских права (члан 199.).”⁷⁶

За овај случај од круцијалног значаја је још неколико одредби Закона о службеној употреби језика и писма. “Законом о службеној употреби језика и писма ("Службени гласник РС", бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/05 и 30/10) је прописано: да на територији

⁷⁶Одлука Уставног суда Уж – 9538/2013

јединице локалне самоуправе где традиционално живе припадници националних мањина, њихов језик и писмо може бити у равноправној службеној употреби, да ће јединица локалне самоуправе обавезно својим статутом увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва, као и да службена употреба језика националних мањина из става 1. овог члана подразумева нарочито коришћење језика националних мањина у управном и судском поступку и вођење управног поступка и судског поступка на језику националне мањине (члан 11. ст. 1, 2. и 3.)”⁷⁷

Уставни суд је у својој пресуди оценио да није дошло до повреде члана 76 Устава који припадницима националних мањина гарантује једнаку законску заштиту. До овог закључка Уставни суд је дошао на основу чињенице да се парнични поступак водио на српском језику, а подносилац није инсистирао да се тај поступак води на мађарском језику. Такође, Закон о службеној употреби језика и писама истиче да се парнични, управни или кривични поступак може водити и на језику националних мањина. У пресуди се наглашава да то није ипак апсолутна обавеза. У њој се такође анализира стандард Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, који када је реч о језику у току поступка наводи фразу “језик који разуме”, а не “матерњи”.

Међутим, анализирајући ову пресуду може се поставити питање сврсисходности одредбе Закона о службеној употреби језика и писама, која установљава да се поступак може водити и на језику националних мањина, што значи да то није апсолутна обавеза. У том случају припадници националних мањина који чине велики удео становништва одређене јединице локалне самоуправе, односно територије, врло често могу бити ускраћени за могућност вођења поступка на свом језику. Са друге стране, Уставни суд је у овом поступку исправно поступио, услед чињенице да се парнични поступак водио на српском језику, и да није захтевано његово вођење на мађарском језику.

Други предмет (**Уж - 446/2009**) који у себи садржи елементе који се односе на повреду права националних мањина, односно на начело забране дискриминације националних мањина, које је уређено чланом 76 Устава Републике Србије, тиче се уставне жалбе коју је

⁷⁷ibid.

Уставном суду Србије поднело Трговинско-производно и угоститељско предузеће „БУЋАЈ ЦО“ експорт-импорт д.о.о. из Приштине, преко пуномоћника Стојадина Митића, адвоката из Ниша. Уставна жалба је поднета против пресуда Трговинског суда у Нишу, Вишег трговинског суда и Врховног суда Србије због повреде права на имовину, која је гарантована чланом 58 Устава Републике Србије и начела забране дискриминације, које је регулисано чланом 76 Устава Републике Србије. Уставни суд је у овом случају уважио уставну жалбу у делу који се тиче повреде права на имовину, али је као неосновану одбацио уставну жалбу у делу који се односи на начело забране дискриминације националних мањина. Пошто је фокус у овом раду усмерен на заштиту права националних мањина, анализиран ће бити део уставне жалбе који се тиче начела забране дискриминације, који се у овом случају сматра неоснованим.

Сагласно одредби члана 170. Устава Републике Србије, уставна жалба се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

“Уставни суд налази да се право националних мањина на једнаку законску заштиту без дискриминације из члана 76. Устава јемчи само физичким лицима, а не и правним лицима. Имајући у виду да је оспореним пресудама Трговинског суда у Нишу, Вишег трговинског суда и Врховног суда Србије одлучивано о праву правног лица - Трговинско-производног и угоститељског предузећа „БУЋАЈ ЦО“ експорт-импорт д.о.о, Уставни суд је оценио да подносиоцу уставне жалбе наведеним пресудама није ни могло бити повређено право из члана 76. Устава. Полазећи од изнетог.”⁷⁸ Овакав став довео је до тога да се део уставне жалбе који се тиче повреде начела забране дискриминације окарактерише као неоснован.

Поставља се питање, ако члан 76. Устава јемчи то право само физичким лицима, како своја права могу да заштите правна лица. Таквим регулисањем овог питања, правна лица се стављају у рањив положај. Решење би можда лежало у чињеници да се јасно прецизира да се начело забране дискриминације односи и на физичка и на правна лица.

⁷⁸Одлука Уставног суда Уж - 446/2009

У предмету по уставној жалби Уж - 826/2009 Сејдај Лулзим из Истока поднео је уставну жалбу против решења Окружног суда у Суботици Кж. 207/09 и решења Општинског суда у Суботици Кж. 292/09, сматрајући да су му повређена права из чланова 21, 22, 27, 31 и 199 Устава Републике Србије.

„Подносилац уставне жалбе наводи да је оспореним решењем одбијена као неоснована његова жалба против решења Општинског суда у Суботици Кв. 292/09 од 8. априла 2009. године, којим му је за 30 дана продужен притвор на основу одредбе члана 142. став 2. тачка 1) ЗКП. Подносилац сматра да је дискриминисан по основу порекла, националности и пребивалишта, јер не стоје разлози у оспореном решењу за продужење притвора с обзиром на то да је држављанин Републике Србије, на чијој територији и живи, да нема друго држављанство, да нема путну исправу јер ју је изгубио, што је и пријавио полицији, и да у његовом понашању нема основа за оспорени притвор. Такође наводи да је додатно дискриминисан јер му оспорено решење није уручено на његовом матерњем, албанском језику, већ на српском. Тражио је да се оспорено решење поништи, да се наложи његово пуштање на слободу, да се уклоне штетне последице, и да му се надокнаде трошкови уставносудског поступка.“⁷⁹

Уставни суд је у овом случају утврдио да је уставна жалба неоснована и да су надлежни судови оправдано продужили притвор подносиоцу и да су за то постојали легални и легитимни циљеви.

„Уставни суд указује да се одредба члана 27. став 2. Устава односи на право лица које је лишено слободе од стране државног органа, да о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет, и о својим правима буде обавештено на језику који разуме.“⁸⁰ Будићи да је подносилац уставне жалбе потписао приликом њеног подношења пуномоћје на српском језику и ћириличном писму, сматра се да га је разумео и сагласио се са тим. Из овог разлога Уставни суд је утврдио да није дошло до повреде права из члана 27 Устава Републике Србије.

Веома значајан део пресуде тиче се односа забране дискриминације и неког од Уставом загарантованих права. „Наиме, о повреди начела забране дискриминације може се говорити само уколико је дошло до повреде или ускраћивања неког од зајемчених

⁷⁹ Одлука Уставног суда Уж – 826/2009

⁸⁰ *ibid.*

уставних права, и то по основу неког личног својства подносиоца уставне жалбе (раса, пол, национална припадност, вероисповест, политичко или друго уверење и др.). С обзиром да у поступку по уставној жалби није утврђена повреда нити ускраћивање било ког зајемченог права на која се подносилац уставне жалбе позива, Уставни суд оцењује да у оспореном кривичном поступку није повређено ни уставно начело из члана 21. Устава.“

Након представљања чињеница из овог предмета стиче се закључак да је Уставни суд исправно поступио у својој пресуди и да не постоје никакве нелогичности, односно да не постоје докази да је подносилац уставне жалбе дискриминисан на основу своје националне припадности.

Предмет **Уж - 608/2008** представља још један случај у коме је један од сегмената повреда начела забране дискриминације, које је регулисано чланом 76 Устава Републике Србије. Наиме, Зада Зећировић из Београда поднела је Уставном суду уставну жалбу против пресуде Вишег трговинског суда и Врховног суда Србије. У уставној жалби подносиатељка сматра да су јој повређени право на имовину, гарантовано чланом 58 Устава, као и да је дошло до повреде начела којм се забрањује дискриминација националних мањина, што је регулисано чланом 76 Устава Републике Србије. Подносиатељка тврди како је 1999. године Војска Југославије обила њен магацин са прехранбеном робом, који се налазио у пословном центру „Боро и Рамиз“ у Приштини. Уставни суд је утврдио да је дошло до повреде права из члан 58 Устава, док је као неосновану одбацио тврдњу да је дошло до повреде начела забране дискриминације националних мањина.

Пажња ће бити посвећена у овом случају другом делу уставне жалбе, где се може направити и компаративна анализа са претходним случајем. Уставни суд је констатовао у својој пресуди да подносиатељка није пружила довољно чврсте и несумњиве доказе да је до оспорених пресуда дошло само зато што је она припадница албанске националне мањине. „Што се тиче тврдње подносиатељке да је Војска Југославије током ратног стања 1999. године узимала робу само из магацина у Приштини који су били у власништву припадника албанске националне мањине, Уставни суд указује да је период у коме се у Републици Србији остварује уставносудска заштита повређених или ускраћених људских или мањинских права и слобода почео да тече 8. новембра 2006. године, ступањем на

снагу Устава Републике Србије, наиме, тек је важећи Устав у члану 170. установио уставну жалбу као посебно правно средство за заштиту Уставом зајемчених права и слобода, која се може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, тако да предметни наводи подносиоце, *ратионе темпорис*, нису од значаја за одлучивање Суда у овој правној ствари.”⁸¹

У поређењу са предметом Уж – 446/2009, јасно се види другачији приступ. Подносиоца је уставну жалбу у овом случају поднела као приватно лице, па је из тога проистекло другачије образложење пресуде. Међутим, остаје нејасно, због чега је избегнуто помињање чињенице да је Уставносудска заштита људских и мањинских права у Републици Србији почела да тече 8. новембра 2006, ступањем на снагу новог Устава. Друга нејасноћа тиче се питања због чега подносиоца није била информисана о тој чињеници и због чега поступак није покренут у ранијем периоду, будући да је од тренутка када је подносиоци евентуално повређено право до доношења Устава 2006. године протекло 7 година.

У предмету Уж - 3207/2010 Производно, трговинско и услужно предузеће експорт – импорт “Гјенда” д.о.о. изјавило је уставну жалбу против пресуде Трговинског суда у Нишу и Привредног апелационог суда, тврдећи да им је у наведеним судским одлукама повређено право на имовину, гаранатовано чланом 58 Устава, као и да је дошло до повреде начела забране припадника националних мањина. Подносилац тврди као и у претходним случајевима да је Војска Југославије 1999. године обила њихов магацин у пословном центру “Боро И Рамиз” у Приштини и однела прехранбену робу велике вредности.

Уставни суд је утврдио да је у наведеним судским одлукама повређено право на имовину подносиоца, док је са друге стране део уставне жалбе који се тиче повреде начела забране дискриминације одбачен као неоснован. “Уставни суд је, у другом делу тачке 1. изреке, одбио као неосновану уставну жалбу у делу у коме је посебно указано на повреду права подносиоца уставне жалбе на једнаку законску заштиту као припадника албанске националне мањине зајемченог чланом 76. Устава, из разлога што подносилац уставне

⁸¹Одлука Уставног суда Уж – 608/2008

жалбе није пружио несумњиве доказе да су оспорене пресуде донете због дискриминације према њему као припаднику националне мањине, нити такви наводи имају било каквог упоришта у садржини и датим разлозима оспорених пресуда.”⁸²

И у овом случају, као и у претходном, Уставни суд је нагласио да је уставносудска заштита људских и мањинских права и слобода почела да тече са доношењем новог Устава.

Врло интересантно питање које се може поставити тиче се недоследности Уставног суда. Иако је је и овде реч о правном лицу, као и у предмету 446/2009, зашто се онда у пресуди не наводи чињеница да се права из члана 76 Устава не гарантују правним лицима, већ само физичким?

4.3. Одлучивање Уставног суда у поступку нормативне контроле

За разлику од претходно анализираних предмета, у овом је реч о оцењивању уставности или законитости општих аката тј. закона и других општих аката Народне скупштине. У овом предмету (**ИУп 42/2008**) конкретно, реч је о оцени уставности Закона о избору народних посланика ("Службени гласник РС", бр. 35/2000, 69/02, 57/03, 72/03, 18/04, 85/05 и 101/05) , односно члана 84, члана 43. ст. 2. до 4. и члана 83. Закона из тачке 1, члана 43. став 1. и чл. 80. до 82.

„Ово решење је донето, након што је, у току поступка покренутог предлогом 81 народног посланика посланичке групе Српске радикалне странке ради оцене уставности и законитости одредбе члана 28. тачка 8. оспореног Упутства за спровођење Закона о избору народних посланика, којом се, поред осталог прописује ближи услов за утврђивање изборних листа странака националних мањина, оцењено да решавање овог уставног спора има шири уставноправни значај и да се мора сагледати у оквиру свих уставних јемстава која се односе на остваривање и заштиту права припадника националних мањина у Републици Србији.“⁸³

⁸²Одлука Уставног суда, Уж – 3207/2010

⁸³ Одлука Уставног суда, ИУп-42/2008

За положај припадника националних мањина од посебног значаја су чланови 43 и 81 овог закона. „Чланом 43. предвиђено је да је изборна листа утврђена кад је својим потписима подржи најмање 10.000 бирача (став 1.)“, док је чланом 81 утврђено „да у расподели мандата учествују само изборне листе које су добиле најмање 5% гласова од укупног броја гласова бирача који су гласали у изборној јединици (став 1.), да политичке странке националних мањина и коалиције политичких странака националних мањина учествују у расподели мандата и кад су добиле мање од 5% гласова од укупног броја бирача који су гласали (став 2.), да су политичке странке националних мањина све оне странке чији је основни циљ представљање и заступање интереса националне мањине и заштита и побољшање права припадника националних мањина, у складу с међународноправним стандардима (став 3.), као и да о томе да ли подносилац изборне листе има положај политичке странке националне мањине, односно коалиције политичких странака националних мањина одлучује Републичка изборна комисија при проглашењу изборне листе, а на предлог подносиоца изборне листе који мора бити стављен при подношењу изборне листе (став 4.)“⁸⁴.

Уставни суд је у оценио да члан 43 Закона није у сагласности са Уставом, будући да је у њему наведено да је потребан једнак број потписа за утврђивање изборне листе припадника националних мањина, као и припадника већинског народа.

Кад је реч о члану 81, Уставни суд је утврдио да не постоји несагласност с Уставом Републике Србије, како у погледу изборног прага, тако и у погледу услова неопходних да би се нека странка сматрала странком националне мањине.

У предмету **IУ-394/2005** реч је о оцењивању уставности и законитости општих аката, односно аката органа Аутономне Покрајине. Предлагач је истакао да поједине одредбе Одлуке о ближем уређивању појединих питања службене употребе језика и писма националних мањина на територији Аутономне покрајине Војводине ("Службени лист АПВ", бр. 8/03 и 9/03) нису у сагласности са Законом о службеној употреби језика и писма.

Фокус ће бити на оспореним одредбама члана 7 одлуке које се тичу назива насељеног места Србобран. Уставни суд је навео да би применом Закона о службеној употреби језика

⁸⁴ Ibid.

и писма назив насељеног места Србобран на мађарском језику гласио Szrbobran. Пошто ова именица не постоји у мађарском језику, а током векова се усталио назив Szenttamás, традиција и писмо мађарске националне мањине не допуштају да се назив Србобран преведе као Szrbobran. Као основ ове одлуке Уставни суд је навео и члан 5. тачка 5. Закона о ратификацији Споразума између Србије и Црне Горе и Републике Мађарске о заштити права мађарске националне мањине која живи у Србији и Црној Гори („Службени гласник СЦГ - Међународни уговори“, број 14/04), који има примат као акт међународног права.

У предмету **IУ 446/2004** ради се о утврђивању уставности или законитости аката органа локалне самоуправе. „ Уставном суду поднета је иницијатива за оцену законитости чл. 2, 3. и 9. Статута општине Бачка Топола ("Служени лист општине Бачка Топола", бр. 6/02, 10/02, 12/02, 4/03, 3/04, 14/04 и 2/06). Подносилац сматра да назив општине и називи појединих насељених места у општини Бачка Топола на мађарском језику из чл. 2. и 3. оспореног Статута не садрже пуни назив и ознаку како је то прописано на српском језику, што је супротно одредби члана 11. редни број 13. Закона о територијалној организацији Републике Србије и одредби члана 7. ст. 1. и 3. Закона о службеној употреби језика и писама.“⁸⁵ Уставни суд је утврдио да је према важећем законодавству могуће да називи насељених места буду исписани на језику националне мањине, иако се разликују од назива на српском језику. „Ово право утврђено је и чланом 79. став 1. важећег Устава, као и актима међународног права и то - Оквирном конвенцијом за заштиту националних мањина Савета Европе и Законом о ратификацији споразума између Србије и Црне Горе и Републике Мађарске о заштити права мађарске националне мањине која живи у Србији и српске националне мањине која живи у Мађарској, који су према Уставу саставни део правног поретка Републике Србије, а у хијерархији општих правних аката су изнад домаћих закона и непосредно се примењују (члан 194. став 5. и члан 16. став 2. Устава).“⁸⁶ Из наведеног се може закључити да је приликом доношења одлуке Уставни суд применио сличну методологију као у претходно анализираном предмету.

⁸⁵ Одлука Уставног суда, IУ-446/2004

⁸⁶ *ibid.*

„Уставни суд је утврдио да Закон о територијалној организацији Републике Србије, у односу на који је тражена оцена законитости оспорених одредаба чл. 2. и 3. Статута, не уређује употребу језика и писма националних мањина и називе насељених места на језицима и писмима националних мањина, већ уређује територијалну организацију Републике Србије, а да је Влада Републике Србије овлашћена да пропише означавање назива насељеног места (члан 29. Закона).“⁸⁷

⁸⁷ *ibid.*

V ПОСЕБНИ ОРГАНИ КОЈИ ШТИТЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

5.1. Заштитник грађана

Надлежности и функције институције Заштитника грађана у Републици Србији дефинисани су у Уставу Републике Србије (Службени гласник РС бр. 98/2006) и у Закону о Заштитнику грађана (Сл. гласник РС", бр. 79/2005 и 54/2007). Чланом 138 Устава Републике Србије Заштитник грађана је одређен као „независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења.“⁸⁸ Истим чланом је одређено да Заштитник грађана не може да контролише рад институција попут Народне скупштине, председника Републике, Владе, Уставног суда, судова и јавних тужилаштава. Битно је нагласити и да је Заштитник грађана за свој рад одговоран Народној скупштини и да га она бира и разрешава. Из свега наведеног се може закључити да Заштитник грађана има улогу искључиво саветодавног карактера, мада јачином својих аргумената и јавним угледом може утицати на друге институције.

Заштита права припадника националних мањина заузима значајну позицију у делокругу рада Заштитника грађана. То се може закључити већ из члана 1 Закона о Заштитнику грађана где се каже да се Заштитник грађана „стара о заштити и унапређењу људских и мањинских слобода и права“.⁸⁹

Значај Заштитника грађана у области заштите права припадника националних мањина у Републици Србији може се видети и у организационој шеми ове институције, где постоји посебан Сектор 3, чији је делокруг рада везан за права припадника националних мањина, лица лишених слободе и заштиту грађанских и политичких права. У оквиру овог сектора постоји Одељење за заштиту права припадника националних мањина, у коме је фокус искључиво на заштити њихових права.

⁸⁸ Члан 138 Устава Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006.

⁸⁹ Члан 1 Закона о заштитнику грађана, Сл. гласник РС", бр. 79/2005 и 54/2007

У члану 17 Закона о Заштитнику грађана на детаљнији начин су дефинисана његова овлашћења у односу на одредбе Устава које се односе на ову институцију. Наведено је да је „Заштитник грађана је овлашћен да контролише поштовање права грађана, утврђује повреде учињене актима, радњама или нечињењем органа управе, ако се ради о повреди републичких закона, других прописа и општих аката“, затим и „да је овлашћен да контролише законитост и правилност рада органа управе“.⁹⁰

У члану 20 Закона о Заштитнику грађана приказан је однос Заштитника грађана и функционера који је одговоран за повреду права грађанина. „Заштитник грађана је овлашћен да јавно препоручи разрешење функционера који је одговоран за повреду права грађана, односно да иницира покретање дисциплинског поступка против запосленог у органу управе који је непосредно одговоран за учињену повреду и то ако из поновљеног понашања функционера или запосленог произилази намера да одбијају сарадњу са Заштитником грађана или ако се утврди да је учињеном повредом грађанину причињена материјална или друга штета већих размера.“⁹¹

Када је реч о поступку који покреће Заштитник грађана, он је регулисан у члану 24 Закона. „Заштитник грађана покреће поступак по притужби грађана или по сопственој иницијативи“, док „поред права на покретање и вођење поступка, Заштитник грађана има право да пружањем добрих услуга, посредовањем и давањем савета и мишљења о питањима из своје надлежности делује превентивно, у циљу унапређења рада органа управе и унапређења заштите људских слобода и права.“⁹² У члану 33 Закона о Заштитнику грађана наводи се да Заштитник грађана подноси Скупштини редован годишњи извештај који садржи, који садржи преглед свих активности током претходне године, док по потреби Заштитник грађана може да подноси и посебне извештаје.⁹³

Интересантан податак је да је приликом једног од испитивања грађана Србије о проблему дискриминације, велики број испитаника именовало Заштитника грађана као институцију којој се подносе притужбе и да су за проблем дискриминације надлежни полиција и Заштитник грађана.⁹⁴

⁹⁰ *ibid.*, члан 17.

⁹¹ *ibid.*, члан 20.

⁹² *ibid.*, члан 24.

⁹³ *ibid.*, члан 33.

⁹⁴ L. Mann, *Анализа почетног стања у области институционалних капацитета за спровођење антидискриминационог законодавства у Србији*, Београд, 2009., стр. 20.

Пример праксе Заштитника грађана у овој области, а који је везан за заштиту права припадника националних мањина може бити Посебан извештај о информисању на језицима националних мањина након приватизације медија, где се у једној од препорука наводи да „Радио-телевизија Србије треба да без одлагања омогући националним мањинама да прате одређене програмске целине на свом матерњем језику и писму, посебно на језицима оних мањина којима то није обезбеђено до сада у програмима јавних медијских сервиса“, док су остале препоруке упућене Министарству културе и информисања и оне обухватају широк опсег питања која су везана за област заштите права националних мањина.⁹⁵ У овом примеру се види улога Заштитника грађана у омогућавању права припадницима националних мањина на равноправну употребу свог језика.

5.2. Повереник за заштиту равноправности

Повереник за заштиту равноправности, као и Заштитник грађана, представља посебан орган којим се остварује заштита људских и мањинских права. Он је установљен Законом о забрани дискриминације (Сл. гласник РС, бр. 22/2009) из 2009. године, у коме су одређене све његове улоге и надлежности. Задаци овог самосталног и независног државног органа „су спречавање свих видова, облика и случајева дискриминације, заштита равноправности физичких и правних лица у свим областима друштвених односа, надзор над применом прописа о забрани дискриминације, као и унапређивање остваривања и заштите равноправности.“⁹⁶

Као и Заштитник грађана, и повереник за равноправност има улогу саветодавног карактера. „Повереник нема ни наредбодавна ни репресивна овлашћења, нити одлучује о правима и обавезама правних субјеката, већ своју законску улогу остварује издавањем препорука, опомена, упозорења, извештајима, законодавним иницијативама и др.“⁹⁷

Потребно је ипак направити дистинкцију између институција Заштитника грађана и Повереника за равноправност, будући да су им надлежности веома сличне. „Док су

⁹⁵ <https://www.ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebnii-izvestaji/5018-2016>, преузето 21.8.2018.

⁹⁶ <http://ravnopravnost.gov.rs/ko-smo-i-sta-radimo/>, преузето 23.8.2018.

⁹⁷ Н. Петрушић, Узајамни однос поступка пред Повереником за заштиту равноправности и других антидискриминационих поступака, (2014); преузето 2.9.2018. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0350-8501/2014/0350-85011466069P.pdf>

положај и надлежност Заштитника грађана установљени самим Уставом (чл. 138. Устава Републике Србије), положај Повереника за заштиту равноправности регулисан је Законом о забрани дискриминације, а тешко је утврдити у коју би категорију органа јавне власти могао бити сврстан.⁹⁸

Поступак пред Повереником за заштиту равноправности уређен је у поглављу V Закона о забрани дискриминације, односно у члановима од 35 – 40.

Писмену притужбу, у изузетним случајевима и усмену, Поверенику за заштиту равноправности може поднети лице које сматра да је претрпело дискриминацију, док Повереник поступа по притужби уколико поступак већ није покренут пред судом или правоснажно окончан.(члан35,36). Уколико Повереник утврди да је дошло до дискриминације, препоручује лицу против којег је поднета притужба начин отклањања повреде права,а уколико лице које је учинило повреду права, исту не отклони, Повереник му упућује опомену. Уколико ни након опомене, лице које је повредило право, не отклони повреду, Повереник може да извести јавност о томе. Овде се може видети, као и код Заштитника грађана, ослањање на снагу аргумената и јавног угледа који би поменуте институције требало да поседују.

„Поред тога, у овлашћења Повереника спада и покретање судског поступка за заштиту од дискриминације, на основу члана 46. Закона о забрани дискриминације,а то ће бити случај када се утврди да је до дискриминације и дошло и да је реч о случају на коме се може градити добра пракса (тзв. стратешке парнице).“⁹⁹

Интересантно питање које се може поставити тиче се односа Уставног суда и Повереника за заштиту равноправности у контексту остваривања права на недискриминацију. „Закон о забрани дискриминације не садржи изричито правило о томе како Повереник треба да поступи ако утврди да је предмет притужбе дискриминаторно правило садржано у закону или подзаконском акту поводом кога је пред Уставним судом у току или је окончан поступак за оцену уставности и законитости тог закона, односно подзаконског акта.“¹⁰⁰ Када је реч о заштити права националних мањина у Закону о забрани дискриминације, треба нагласити да су он поменута у неколико његових закона,

⁹⁸ *ibid.*

⁹⁹ К. Тодоровић, Антидискриминациони механизми у пракси, (2013); преузето 7.9.2018. http://www.yucom.org.rs/upload/vestgalerija_103_9/1363187226_GS0_Antidiskriminacioni%20mehanizmi_web.pdf

¹⁰⁰ Петрушић, *op. cit.*, 81.

било на директан или индиректан начин. Члан 24 се у потпуности односи на забрану дискриминације националних мањина. У њему се наводи да је „забрањена дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.“¹⁰¹ Наставак овог члана упућује на Закон о заштити права и слобода националних мањина, односно на чињеницу да се њиме детаљно уређује њихов положај и начин на који се штите.

Као пример праксе Повереника за заштиту равноправности у области заштите права припадника националних мањина може се навести притужба 1092-17 В.Р.Ц.Д. против ПУ Нови Сад, ПИ Детелинара због дискриминације на основу националне припадности у области пружања услуга. „У притужби је наведено да је полицијски службеник Н. Н, 9. фебруара 2017. године, приликом интервенције у Основној школи „Д. О.“ у Н. С. ошамарио малолетног Д.Г, који је припадник ромске националне мањине, те да му је упутио увреде и претње на националној основи.“¹⁰² У притужби се наводи да је полицијски службеник Н.Н. вређао на националној и физички насрнуо на мајку малолетног дечака. Бито је истаћи чињеницу да су Основно и Више јавно тужилаштво у Новом Саду одбацили кривичну пријаву која је поднета против поменутог полицијског службеника. „Повереник за заштиту равноправности дао је мишљење да у поступку који је спроведен по притужби В.Р.Ц.Д, у име малолетног Д.Г. против Полицијске управе Нови Сад, Полицијске испоставе Детелинара, није утврђено да је Полицијска управа Нови Сад прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.“¹⁰³ Са друге стране Повереник за равноправност упутио је препоруку мера Полицијској управи Нови Сад да организује обуку за препознавање и заштиту од дискриминације својим запосленима. Утврђено је и да се полицијски службеник агресивно и непрофесионално понашао и стога је дисциплински кажњен.

Посматрајући овај случај може се довести у питање веродостојност тумачења дешавања која су довела до покретања овог случаја, будући да између различитих органа и субјеката који су били укључени у овај случај, постоје одређена разилажења.

¹⁰¹ Члан 24 Закона о забрани дискриминације, Службени гласник РС број 22/2009.

¹⁰² 1092-17 В.Р.Ц.Д. против ПУ Нови Сад, ПИ Детелинара због дискриминације на основу националне припадности у области пружања услуга

¹⁰³ *ibid.*

За разлику од овог, случај у коме је утврђено да је дошло до дискриминације на основу националне припадности представља притужба З.Д. против О. болнице С. због дискриминације на основу националне припадности у поступку запошљавања. „У притужби је наведено да иако се велики број пута пријављивао на конкурсе ове болнице и прилагао сву тражену документацију и испуњавао све прописане услове није успео да се запосли у О. болници у Ш. због припадности ромској националној мањини.“¹⁰⁴ Установљено је да О. болница није пружила довољно чврсте доказе да је конкурсну документацију, коју је поднео оштећени, уопште разматрала. „Повереник за заштиту равноправности донео је мишљење да је О. болница Ш, у поступку запошљавања по јавним огласима за пријем у радни однос на радно место медицинске сестре-техничара, дискриминисала кандидата З.Д. из Б, на основу његовог личног својства припадности ромској националној мањини, чиме је, прекршила одредбе члана 7, а у вези са чл. 16. и 24. Закона о забрани дискриминације.“¹⁰⁵ О. болници је препоручено да предузме мере које би отклониле штетне последице и дискриминаторно понашање у овом случају и да у својим будућим пословима не крши право на недискриминацију.¹⁰⁶

5.3. Канцеларија за људска и мањинска права

Канцеларија за људска и мањинска праве је образована уредбом Владе Србије на основу члана 31. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11 и 68/12 – УС) и члана 37. Закона о министарствима („Службени гласник РС”, број 72/12). У члану 2 се наводи да „Канцеларија врши стручне послове за потребе Владе и надлежних министарстава који се односе на: заштиту и унапређење људских и мањинских права; праћење усаглашености домаћих прописа са међународним уговорима и другим међународноправним актима о људским и мањинским правима и иницирање измена домаћих прописа; општа питања положаја припадника националних мањина; праћење положаја припадника националних мањина које живе на

¹⁰⁴Притужба З.Д. против О. болнице С. због дискриминације на основу националне припадности у поступку запошљавања, бр. 07-00-263/2017-02

¹⁰⁵ *ibid.*

¹⁰⁶ *ibid.*

територији Републике Србије и остваривања мањинских права; остваривање веза националних мањина са матичним државама.“¹⁰⁷

У организационој структури Канцеларије може се видети да постоји Сектор за националне мањине. У оквиру овог сектора „обављају се послови који се односе на: праћење спровођења међународних уговора у области мањинских права; праћење усаглашености домаћих прописа са међународним уговорима и другим међународноправним актима о мањинским правима и иницирање измена домаћих прописа; израду извештаја о спровођењу међународних уговора у области мањинских права; припрему седница међувладиних мешовитих тела за националне мањине и координацију рада делегација Републике Србије у тим телима; остваривање права националних мањина на успостављање и одржавање прекограничне сарадње; организовање седница Савета Републике Србије за националне мањине; праћење остваривања права припадника националних мањина у области културе, јавног информисања, образовања и службене употребе језика и писма националних мањина и у другим областима од значаја за националне мањине; остваривање сарадње са надлежним органима и представницима цивилног друштва у вези са унапређењем положаја националних мањина, посебно Рома; спровођење и праћење Декаде инклузије Рома 2005-2015; имплементацију Стратегије за унапређивање положаја Рома и пратећег Акционог плана; пружање помоћи угроженим мигрантским категоријама становништва, као и други послови из делокруга Сектора.“¹⁰⁸

Сектор за националне мањине је подељен на уже унутрашње јединице - Одсек за унапређење права националних мањина и Групу за унапређење положаја Рома и пружање помоћи мигрантима. Може се закључити да је за припаднике ромске популације образована посебна организациона јединица из разлога њиховог посебно тешког друштвеног положаја.

¹⁰⁷ http://www.hny.org.rs/docs/Uredba_kancelarija_ljudska_manjinska_prava.pdf, преузето 3.9.2018.

¹⁰⁸ <http://www.ljudskaprava.gov.rs/sh/o-kancelariji/organizaciona-struktura>, преузето 3.9.2018.

VI ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Европски суд за људска права представља стални орган, чији је задатак да обезбеди поштовање обавеза које произилазе из Конвенције о заштити људских права и основних слобода.

У члану 26 Конвенције је наведено да „ у Суду предмете разматрају судија појединац, одбори од троје судија, веће од седам судија и Велико веће од седамнаест судија и да већа Суда установљавају одборе за одређен временски период.“¹⁰⁹

Суду се могу обратити државе које су ратификовале Конвенцију, указујући на повреду чланова Конвенције коју је починила друга држава, која је такође ратификовала Конвенцију. Ова одредба је установљена чланом 33 Конвенције.

Са друге стране, у члану 34 Конвенције је наведено да постоји могућност и за појединачне представке. „Суд може да прима представке од сваког лица, невладине организације или групе лица који тврде да су жртве повреде права установљених Конвенцијом или протоколима уз њу, учињене од стране неке Високе стране уговорнице. Високе стране уговорнице обавезују се да ни на који начин не ометају ефикасно вршење овог права“.¹¹⁰

Чланом 35 прописани су услови прихватљивости појединачне представке. „1. Суд може узети предмет у поступак тек када се исцрпу сви унутрашњи правни лекови, у складу са општепризнатим начелима међународног права, и у року од шест месеци од дана када је донета правоснажна одлука. 2. Суд не поступа по појединачној представи поднетој на основу члана 34 која је а) анонимна, или б) у суштини истоветна с представком коју је Суд већ разматрао, или која је већ поднета некој другој међународној инстанци ради испитивања, односно решавања а не садржи нове релевантне чињенице. 3. Суд проглашава неприхватљивом сваку појединачну представку поднету на основу члана 34. ако: а) сматра да је представка неспојива са одредбама Конвенције или протокола уз њу,

¹⁰⁹ Члан 26 Конвенције о заштити људских права и основних слобода

¹¹⁰ Члан 34 Конвенције о заштити људских права и основних слобода

очигледно неоснована, или представља злоупотребу права на представку; или б) сматра да подносилац представке није значајније оштећен, осим ако поштовање људских права установљених Конвенцијом и протоколима уз њу не захтева испитивање.¹¹¹

Уколико суд установи да је дошло до повреде права из Конвенције, оштећени као накнаду може добити одговарајућу суму новца.¹¹² Са друге стране могуће је да Суд наложи промене у законодавству државе која је повредила право из Конвенције, или да наложи поновно отварање предмета.¹¹³

У наставку ће бити представљен пример праксе Европског суда за људска права.

6.1. Одлука у предмету Ахмет Каменица и други против Србије, представка број 4159/15, донета 27. октобра 2016. године.

У овом случају Ахмет Каменица и други поднели су представку Европском суду за људска права против Републике Србије, сматрајући да су им повређена права из чланова 3,6 и 13, а која се тичу непостојања делотворне истраге поводом њиховог наводног мучења.¹¹⁴

„Влада је, пре свега, истицала да је представка неспојива *ratione temporis* са одредбама Конвенције, пошто се наводно мучење десило пре 3. марта 2004. године, датума када је Конвенција ступила на снагу у односу на Тужену државу“, такође је „истакла приговор неисцрпљивања домаћих правних средстава, тврдећи да су подносиоци представке пропустили да се жале на обавештење Тужилаштва за ратне злочине“ и „коначно, Влада је истакла и приговор непоштовања рока од шест месеци за подношење представке, као и да је представка очигледно неоснована.“¹¹⁵

¹¹¹ Члан 35 Конвенције о заштити људских права и основних слобода

¹¹² <https://zuniclaw.com/advokat-za-ljudska-prava-novi-sad-evropski-sud/>, преузето 12.9.2018.

¹¹³ *ibid.*

¹¹⁴ Одлука у предмету Ахмет Каменица и други против Србије, представка број 4159/15, донета 27. октобра 2016. године.

¹¹⁵ *ibid.*

На другој страни подносиоци представке су нагласили да њихов случај представља трајну ситуацију и да се дешава стално повређивање њихових права гарантованих Конвенцијом.

Суд је утврдио да је представка неоснована будући да је протекао рок од шест месеци од правоснажне пресуде и оценио да је одлука Тужилаштва за ратне злочине Србије била исправна будући да је од наведеног кршења права до подношења крвичне пријаве Тужилаштву протекло 16 година.

Закључак који се може извести из овог случаја је да је одлука Суда исправна, услед чињенице да нису испуњени услови прихватљивости из члана 35 Конвенције.

Такође, будући да је кривична пријава поднета за наводне злочине на српској територији током рата у Босни и Херцеговини 1995. године, а Република Србија није била учесник тог рата, наводни злочин и ако је почињен, не може бити третиран као ратни злочин.

ЗАКЉУЧАК

Циљ овог рада је био да се сагледа и анализира положај националних мањина у уставном систему Републике Србије, са посебним нагласком на улогу Уставног суда Србије у заштити њихових права.

Анализирани су и посебни органи за заштиту мањинских права, као и пракса Европског суда за људска права.

У првом делу рада обрађен је појам националне мањине, односно термилошко значење, где су изнете најобухватније дефиниције.

Затим је било речи о документима међународног права који регулишу положај припадника националних мањина, а који су од великог значаја и за припаднике националних мањина у Србији.

У трећем поглављу извршена је систематизација правних аката, који су од суштинске важности за регулисање питања заштите права националних мањина. Устав Републике Србије садржи значајне одредбе које се тичу ове материје. Закон о заштити права и слобода националних мањина детаљније разрађује ову тематику. Од значаја су и Закон о службеној употреби језика и писама, Закон о националним саветима националних мањина, као и Закон о локалној самоуправи. Преглед и анализа ових правних аката значајан је из разлога што се Уставни суд приликом доношења својих одлука позива на њих.

У делу рада на коме је био фокус, анализирани су пресуде Уставног суда, које су покренуте институтом уставне жалбе. Извршена је и компаративна анализа пресуда која се тичу исте области. Из прегледа пресуда, може се закључити да су све уставне жалбе поред повреде права националних мањина, садржавале и повреду неког другог начела Устава. Примећена је и одређена доза недоследности у пресудама Уставног суда. То се пре свега односи на предмете, у којима је постојало исто чињенично стање, а за које је Уставни суд донео различито образложење пресуде. Закључак је и да је Уставни суд уставне жалбе које су се односиле на повреду права националних мањина, углавном оцењивао као неосноване.

Такође се може извести закључак и да је правна регулатива у области заштите права припадника националних мањина у Републици Србији веома добра, будући да постоји велики број правних аката који штите њихова права у различитим сегментима живота.

Списак коришћене литературе:

Гавриловић Д., Међунационални односи и заштита мањинских права у Србији, преузето 7.8.2018.

https://www.researchgate.net/publication/299507659_Medunacionalni_odnosi_i_zastita_manjinskih_prava_u_Srbiji

Ђурђевић Н., NATIONAL MINORITIES IN SERBIA'S RELATIONSHIP WITH THE NEIGHBOURS, (2017); преузето 24.8.2018. <http://fer.org.rs/wp-content/uploads/2018/01/Forum-1-2017-ENG-12032017-1-1.pdf>

Ђурић Владимир., Инструменти заштите мањина у новом Уставу Републике Србије, преузето 3.8.2018. http://www.kczr.org/download/okrugli_stolovi/04_djuric.pdf

Jabareen Yousef T., TOWARD PARTICIPATORY EQUALITY: PROTECTING MINORITY RIGHTS UNDER INTERNATIONAL LAW, (2008); преузето 17.10.2018. http://dirasat-aclp.org/files/Y_Jabareen%20-%20Minority_Rights_ISLR_2008.pdf

Киурски Ј., Антонијевић М., Јавни тужилац и заштита људских права у кривичном поступку – механизми заштите, преузето 12.9.2018. <https://www.uts.org.rs/images/mehanizmi.zastite.pdf>

Клајнер Милена, Утјецај Оквирне конвенције за заштиту националних мањина на развој остваривања права националних мањина: тринаест година након ступања на снагу, (2011); преузето 2.9.2018. <https://hrcak.srce.hr/file/115949>

Ковачевић Драгана, Међународни систем заштите права мањина, преузето 14.9.2018. http://www.kas.de/upload/auslandshomepages/serbien/Kovacevic_pred.pdf

Ковачевић Н., Николић Н., Покушевски Д., (2013); REALISATION OF RIGHTS OF NATIONAL MINORITIES – IMPLEMENTATION OF RECOMMENDATIONS OF INDEPENDENT INSTITUTIONS FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHT IN SERBIA, преузето 25.8.2018. <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/eng-lat/wp-content/uploads/2013/12/Realisation-of-rights-of-national-minorities-%E2%80%93-Implementation-of-recommendations-of-independent-institutions-for-the-protection-of-human-right-in-Serbia.pdf>

Кривокапић Борис, Један поглед на проблем разликовања „старих“ и „нових“ мањина, (2005); преузето 9.9.2018. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=301138

Лепосавић Владимир, Међународноправна заштита мањина са посебним освртом на положај Срба у земљама бивше СФРЈ, (2016); преузето 7.7.2018. <http://uvidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/1027/Doktorat.pdf?sequence=1>

Лилић Стеван, Да ли је уставна жалба ефикасни правни лек за суђење у разумном року?, (2008); преузето 1.9.2018. <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/03/Ustavna-zalba-dr-Stevan-Lilic.pdf>

Mann, Lori, Анализа почетног стања у области институционалних капацитета за спровођење антидискриминационог законодавства у Републици Србији, Београд, 2009, Уједињене нације - Програм за развој, Канцеларија у Србији: Министарство рада и социјалне политике;

Марковић Ратко., Уставно право, Београд, 2015, Правни факултет Универзитета у Београду;

McGonagle. T. Minority rights and freedom of expression: a dynamic interface, (2008); преузето 16.10.2018. https://pure.uva.nl/ws/files/1089087/144204_thesis.pdf

Миладиновић Богавац Ж., NATIONAL MINORITIES, WITH SPECIAL OPENING OPINION IN THE REPUBLIC OF SERBIA, (2017); <http://www.ekonomika.org.rs/sr/PDF/ekonomika/2017/clanci17-3/9.pdf>

Миленковић Дејан, Људска и мањинска права, слобода изражавања и улога медија у условима сукоба и напетости, (2010); преузето 27.8.2018. <http://mirc.rs/wp-content/uploads/2012/11/dr-Dejan-Milenkovi%С4%87.pdf>

Ненадић Боса, Уставна жалба као правно средство за заштиту људских права и основних слобода у Републици Србији, (2010); преузето 5.9.2018. <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/03/Bosa-Nenadicpredsednica-ustavnog-suda-RS-Ustavna-zalba.pdf>

Образложење Европске повеље о регионалним и мањинским језицима, преузето 30.8.2018. https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Source/CharterText/ExplRpt_ba.pdf

Пајванчић Маријана, Коментар Устава Републике Србије, Београд, 2009, Фондација Конрад Аденауер;

Пајванчић Маријана, Уставна заштита људских права, Нови Сад, 2011, Правни факултет у Новом Саду;

Papoutsi Emilia, Minorities under International Law: How protected they are?, (2014); преузето 16.10.2018. http://jswahr.com/journals/jswahr/Vol_2_No_1_March_2014/18.pdf

Пејчић М., Minority Rights in Serbia, (2007); преузето 4.9.2018. http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/67/c_67531-1_1-k_mfs_pejicic.pdf

Петрушић Невена, Грубач Момчило, Узајамни однос поступка пред повереником за заштиту равноправности и других антидискриминационих поступака, (2014); преузето 12.9.2018. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0350-8501/2014/0350-85011466069P.pdf>

Петровић Владимир, Проблеми дефинисања националних мањина у међународном праву, (2013); преузето 7.9.2018. <http://www.jura.kg.ac.rs/gp/10/1/clanci/petrovic.htm>

Pillay N., Promoting and Protecting Minority Rights A Guide for Advocates, (2012); преузето 14.9. 2018. https://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-12-07_en.pdf

Радивојевић Зоран, Уставне и међународноправне гаранције људских права, Зборник радова, (2008); преузето 1.9.2018. http://www.prafak.ni.ac.rs/files/centar_pub/medj_zbor.pdf

Стојановић Д., Уставни суд у светлу интерпретативних одлука у нормативној контроли, (2016); преузето 5.9.2019. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0350-8501/2016/0350-85011672037S.pdf>

Тодоровић К., Антидискриминациони механизми у пракси, (2013); преузето 7.9.2018. http://www.yucom.org.rs/upload/vestgalerija_103_9/1363187226_GS0_Antidiskriminacioni%20mehanizmi_web.pdf

<http://www.ljudskaprava.gov.rs/sh/o-kancelariji/organizaciona-struktura>, преузето 3.9.2018.

<https://zuniclaw.com/advokat-za-ljudska-prava-novi-sad-evropski-sud/>, преузето 12.9.2018.

Wedel–Domaradzka Agnieszka, Protection of National Minorities as a factor of stabilization and democratic safety – selected international law regulations, (2010); преузето 16.10.2018. http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2010www/Protection_of_National_Minorities_as_a_factor_of_stabilization_and_democratic_safety_-_selected_international_law_regulations.pdf

Списак корићење документације:

Декларација о правима лица која припадају националним или етничким, верским и језичким мањинама

Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода

Европска повеља о регионалним и мањинским јзицима

Међународни пакт о политичким и грађанским правима

Оквирна конвенција за заштиту националних мањина

Универзална декларација о људским правима

Устав Републике Србије, Службени гласник РС, бр. 98/2006.;

Закон о забрани дискриминације, Сл. гласник РС, бр. 22/2009.

Закон о заштити права и слобода националних мањина, „Сл. лист СРЈ“, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. Гласник РС“, бр. 72/2009 – др. Закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018

Закон о службеној употреби језика и писама, "Сл. гласник РС", бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.

Закон о националним саветима националних мањина, "Сл. гласник РС", бр. 72/2009, 20/2014 – одлука УС, 55/2014 и 47/2018

Закон о локалној самоуправи, "Сл. гласник РС", бр. 129/2007 и 83/2014 – др. закон

Закон о Уставном суду, Службени гласник РС бр. 109/2007, 99/2011, 18/13-Одлука УС, 40/15 и 103/15

Закону о Заштитнику грађана, Сл. гласник РС, бр. 79/2005 и 54/2007

Одлука Уставног суда Уж – 9538/2013;

Одлука Уставног суда Уж - 446/2009;

Одлука Уставног суда Уж – 608/2008;

Одлука Уставног суда, Уж – 3207/2010;

Одлука Уставног суда Уж - 446/2009;

Одлука Уставног суда IУп-42/2008;

Одлука Уставног суда IУ-394/2005;

Повеља Организације Уједињених нација

Притужба З.Д. против О. болнице С. због дискриминације на основу националне припадности у поступку запошљавања, бр. 07-00-263/2017-02

1092-17 В.Р.Ц.Д. против ПУ Нови Сад, ПИ Детелинара због дискриминације на основу националне припадности у области пружања услуга

Сажетак

Циљ овог рада је да се направи осврт на положај припадника националних мањина у Републици Србији и да се на систематичан начин представи законска регулатива у овој области. Права припадника националних мањина у Републици Србији гарантована су Уставом Републике Србије и низом закона, који се на директан или индиректан начин баве овим питањем. Од закона који регулишу положај припадника националних мањина најистакнутији су Закон о заштити права и слобода националних мањина, Закон о службеној употреби језика и писма, Закон о националним саветима националних мањина и Закон о локалној самоуправи .

Уставни суд представља самосталан и независан државни орган који штити уставност и законитост и људска и мањинска права и слободе. У раду ће посебна пажња бити посвећена уставносудској заштити права националних мањина, где ће у фокусу бити институт уставне жалбе. Случајеви који су се водили пред Уставним судом, а који ће бити анализирани, нарочито су значајни због чињенице да се њиховом анализом могу утврдити недоследности и нелогичности у пракси Уставног суда. Утврђивање тих недоследности може бити основ конструктивнијег решавања предмета у будућности. Закључак који се може извести из анализе предмета Уставног суда, која се тичу припадника националних мањина, указује на то да је у већини случајева Суд оценио да су уставне жалбе неосноване.

Такође ће пажња бити посвећена и посебним органима заштите мањинских права у Републици Србији, Заштитнику грађана и Поверенику за заштиту равноправности, који имају значајну улогу у заштити права припадника националних мањина. Приликом осврта на институцију Повереника за заштиту равноправности нужно је узети у обзир и извршити анализу Закона о забрани дискриминације.

Република Србија је 2004. године ратификовала Европску конвенцију о заштити људских права и основних слобода, из чега произилази да грађани Републике Србије имају право, ако су за то испуњени одређени услови, да се обрате и Европском суду за људска права. У раду ће, дакле, бити обрађена и тематика која се односи на Европску конвенцију о заштити људских права и основних слобода и Европски суд за људска права,

са примером праксе овог органа. Биће речи и о другим докумнетима међународног права који регулишу област заштите права припадника националних мањина, попут Оквирне конвенције за заштиту права националних мањина и Европске повеље о регионалним и мањинским језицима.

У истраживању је примењен нормативно - догматски и компаративни метод. Први метод је исказан кроз детаљну анализу правних аката који су од суштинске важности за положај припадника националних мањина, а други кроз упоредну анализу различитих правних аката и предмета који су се водили пред Уставним судом.

Кључне речи: националне мањине, Устав, Уставни суд

Summary

Protection of National Minorities Rights in the Constitutional System of Republic of Serbia

The aim of this paper is to make overall review, and to present systematically position of national minorities in the legal regulation system of Republic of Serbia. National minorities rights in Republic of Serbia are guaranteed by the Constitution of Republic of Serbia and a series of laws that directly or indirectly deal with this issue. The most prominent laws that regulates the position of members of national minorities are: Law on the Protection of Rights and Freedoms of National Minorities, Law on the Official Use of Language and Scripts, Law on National Councils of National Minorities and Law on Local Self-Government.

The Constitutional Court represents an independent state body that protects constitutionality, legality, human and national minority rights. In this paper, main attention will be given to the constitutional protection of the rights of national minorities, with focus on institution of constitutional appeal. The cases that were conducted in front of Constitutional Court, which will

be analyzed in this paper, are especially important due to the fact that their analysis can determine inconsistencies and illogicalities in the practice of the Constitutional Court. Identifying these inconsistencies can be the basis to a more constructive resolution of the subject in the future. The conclusion that can be drawn from analysis of the Constitutional Court cases concerning position of national minorities suggest that in most cases that we had institution of constitutional appeals the Court said that they were unfounded.

Attention will also be paid to special bodies for the protection of minority rights in the Republic of Serbia, the Protector of Citizens and the Commissioner for the Protection of Equality, who play a significant role in the protection of the rights of persons belonging to national minorities. In reviewing the institution of the Commissioner for the Protection of Equality, it is necessary to take into account and carry out the analysis of the Law on the Prohibition of Discrimination.

In 2004, the Republic of Serbia ratified the European Convention on Human Rights, which implies that citizens of the Republic of Serbia are entitled, if certain conditions are fulfilled, to address the European Court of Human Rights. The paper will therefore deal with topics related to the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the European Court of Human Rights, with an example of the practice of this body. Other international law documents governing the protection of the rights of members of national minorities, such as the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Charter for Regional and Minority Languages, will also be mentioned.

The research applied a normative - dogmatic and comparative method. The first method is presented through a detailed analysis of legal acts that are essential for the position of members of national minorities, and others through a comparative analysis of various legal acts and cases that were brought before the Constitutional Court.

Key words: National Minorities, Constitution, Constitutional Court

Биографија студента

Душан Дивљаковић је рођен 29.08.1994. у Чачку, Република Србија. Гимназију „Свети Сава“ је завршио у Пожеги 2013. године. Исте године је уписао основне студије политикологије на Факултету политичких наука, Универзитета у Београду, које је успешно завршио 2017. године и стекао звање дипломирани политиколог, Исте године је уписао мастер академске студије на Правном Факултету, Универзитета у Нишу, ужа јавно-правна научна област. 2017. године је провео три месеца на пракси у Министарству за рад, запошљавање, социјална и борацка питања, у Сектору за међународну сарадњу, европске интеграције и пројекте. Током основних академских студија био је активан на пољу неформалног образовања, где је био члан студентске организације Клуб студената Факултета политичких наука и део редакције Часописа Политиколог, званичног гласила Факултета политичких наука. Алумниста је и Универзитета социјалне демократије, једносеместралног семинара који је организовала немачка фондација Friedrich Ebert, програма Примењена дипломатија, који је организовао Европски покрет у Србији, као и семинара Отворени парламент, који је организовала CRTA. Био је и учесник Летњег кампа младих, који је, такође, организовала Фондација Friedrich Ebert, у Москопољу у Албанији, где су мишљење имали прилике да размењују млади широм Балкана. Прошао је и кроз курсеве дебатована, преговарања и јавног наступа као и кроз симулацију седнице Народне Скупштине Републике Србије. Од страних језика говори енглески језик.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА
МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Душан Дивљаковић

Наслов мастер рада: Заштита права припадника националних мањина у уставном систему Републике Србије

Ментор: Проф. др Маја Настић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____ 2018. године

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом **Заштита права припадника националних мањина у уставном систему Републике Србије**

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Душан Дивљаковић

У Нишу, _____ 2018. године

Потпис аутора
